

USKONTOKIELTO KOULUSSA?

Katsaus tunnustuksellisuuden käsitteeseen ruotsalaisessa koulujärjestelmässä

Raportti 3:2018

© Scandinavian Human Rights Lawyers ja Claphaminstitutet
www.claphaminstitutet.se

Raportin kirjoittajat:

Ruth Nordström, johtava lakimies, Scandinavian Human Rights Lawyers

Rebecca Ahlstrand, lakimies, Scandinavian Human Rights Lawyers

Per Ewert, johtaja, Claphaminstitutet, laillistettu yläkoulun ja lukion opettaja

Tutkimus:

Fredric Strand, oikeustieteen tutkija, Scandinavian Human Rights Lawyers

Ruotsinkielinen alkuteos: Religionsförbud i skolan? En genomgång av konfessionsbegreppet i
det svenska skolsystemet (ISBN 978-91-88163-11-0)

Suomenkielinen käännös:

Sallux – ECPM Foundation ja Ajatushautomo Kompassi 2021

SISÄLLYS

1. Johdanto	3
2. Tausta ja historia	3
3. Ruotsalaisen koulun arvot ja arvopohja	5
3.1 Koulun arvopohja opintosuunnitelman mukaan.....	5
3.2 Käsite ”kristillinen etiikka”.....	6
3.3 Käsite ”tunnustuksellinen”	7
4. Kansainvälinen oikeus	10
4.1 YK:n julistukset	10
4.2 EU-oikeus	12
4.3 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö	13
5. Tunnustuksellisia kouluja vastaan esitettyjä argumentteja	18
5.1 Oppimistulokset?.....	18
5.2 Segregaatio?	20
6. Yhteenveto ja analyysi	22
Lähteitä	27
Liite (alkuperäisen raportin luku 6)	30

1. JOHDANTO

Vaalivuonna 2018 kysymys tunnustuksellisista kouluista on ollut yksi kaikkein kuumimmista aiheista Ruotsissa. Erityisesti Sosiaalidemokraattien ja Liberaalien taholta on otettu voimakkaasti kantaa, jotta tunnustuksellisten koulujen aloittaminen tai toiminta Ruotsissa saataisiin eri keinoin suorastaan laittomaksi tai käytännössä mahdottomaksi.

Tämä keskustelu koskee niin perustavanlaatuista ihmisoikeutta, kuin että valtion tulee taata ”vanhempien oikeus varmistaa lapsilleen sellainen kasvatus ja koulutus, joka on vanhempien uskonnollisen ja filosofisen vakaumuksen mukaista”, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksessa asia ilmaistaan. Tällaisissa asioissa on erittäin tärkeää, että sekä poliittiset päätökset että mielipidejohtajien argumentaatiot perustuvat tosiasioihin, eivätkä tunnepitoisiin väitteisiin, jotka usein tuntuvat perustuvan muihin syvemmällä oleviin motiiveihin.

Keväällä 2018 hallitus aloitti valtiollisen selvitystyön, jonka tehtävänä oli analysoida koulujärjestelmän tunnustuksellisia elementtejä koskevia säännöksiä, sekä selvittää onko tarvetta muuttaa asiaa koskevaa lainsäädäntöä. Kysymys koulujen niin kutsutuista tunnustuksellisista elementeistä on samalla keskustelu, joka on jatkunut vuosikymmeniä, oikeastaan siitä asti, kun esiteltiin nyt voimassa olevan opetussuunnitelman ensimmäinen versio, jonka mukaan arvopohjan Ruotsin kouluissa tulee välittyä ”kristillisen perinteen ja länsimaisen humanismin hallitseman etiikan mukaisesti”. On siis syytä tarkastella ovatko tunnustuksellisia yksityisiä kouluja vastaan esitetyt väitteet päteviä, mutta erityisesti on saatava aikaan syvempi keskustelu siitä, missä määrin koululain ja viranomaisten tunnustukselliset elementit hylkäävä asenne on sopusoinnussa tämän perustavaa laatua olevan arvopohjan kanssa. On myös syytä tarkastella, onko Ruotsin koululaki ja viranomais-ten vallankäyttö sopusoinnussa vai ristiriidassa Euroopan oikeuden kanssa, mikä sisältää EU:n lainsäädännön sekä EU:n yleissopimuksen määräykset sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöt.

Edellä esitettyjen kysymysten vuoksi julkaisemme tämän raportin tausta-aineistoksi faktapohjaiselle julkiselle keskustelulle koskien tunnustuksellisia yksityisiä kouluja ja tunnustuksellisia elementtejä julkisessa koululaitoksessa.

2. TAUSTA JA HISTORIA

Koululain (2010:800) voimaantulosta lähtien on tarkastelussa ollut joitain tapauksia koskien kunnallisten koulujen kirkossa pidettyjen päätösjuhlien tunnustuksellisia elementtejä tai yksityisten koulujen opetusta ja kasvatusta. Koulutarkastustoimi on kohdistanut kritiikkiä ja tarttunut toimenpiteisiin julkisia kouluja ja tunnustuksellisia yksityisiä kouluja vastaan tunnustuksellisten elementtien vuoksi.

Tässä keskeiset määräykset ovat koululain luvun 1 pykälässä 6, joka määrää, että koulutuksen jul-

kisessa esikouluyksikössä tai kouluyksikössä on oltava ei-tunnustuksellista, sekä koululain luvun 1 pykälässä 7, jossa todetaan, että myös yksityisten koulujen, yksityisten esikoulujen ja yksityisten iltapäiväkerhojen opetuksen on oltava ei-tunnustuksellista. Luvun 1 pykälän 7 toisesta momentista seuraa, että yksityisissä kouluissa, yksityisissä esikouluissa ja yksityisissä iltapäiväkerhoissa opetuksella yleensä saa olla tunnustuksellinen painopiste. Tunnustuksellisiin elementteihin osallistumisen on säännöksen mukaan oltava vapaaehtoista.

Näitä kirjoituksia käsitellään yksityiskohtaisemmin jatkossa, mutta koululain merkinnät, ja vielä suuremmassa määrin julkinen debatti uskon roolista koulun opetuksessa voivat antaa sen vaikutelman, että uskontoa koulussa pitäisi pitää vieraana asiana. Sellaisen käsityksen historiallinen perusta on heikko.

Ruotsin koulun historia kytkeytyy miltei täysin kirkkoon, kristilliseen ajatteluun ja kristilliseen näkemykseen yhteiskunnasta.¹ Tämän päivän ruotsalaista koulua ja sen sisältöä ei mitenkään voi ymmärtää ilman sen kristillistä alkuperää. Ensimmäinen tunnettu koulu nykyisen Ruotsin kamaralla perustettiin vuonna 1085, kun augustinolaismunkit perustivat koulun Lundiin. Keskiajalla kouluja ilmestyi yhä useampiin kaupunkeihin Ruotsin kirkon järjestäytymisen yhteydessä. Myöhäiskeskiajalla kouluja oli miltei jokaisessa kaupungissa.

1500-luvulla reformaatio korosti, kuinka tärkeää oli jokaisen lapsen mahdollisuus käydä koulua ja oppia lukemaan, ei vähiten siksi, että jokaisella ihmisellä olisi mahdollisuus itse lukea Raamatua. Kun Kustaa Vaasa otti kirkolta sen omaisuuden, johti se koulutuksen laadun voimakkaaseen heikentymiseen ja oppilaiden lukumäärä väheni. 1600-luvulla koulutoimi kehittyi voimakkaasti. Perustettiin uusia yliopistoja, sekä lukioita hiippakuntien pääkaupunkeihin ja pitäjänkouluja maaseudulle, kaikki läheisesti kytkettyinä kirkkoon. Lukioissa esimerkiksi piispa oli puheenjohtaja ja tuomiorovasti varapuheenjohtaja. 1700-luvulla kirkko jatkoi kansanopetuksen kehittämistä yhdessä Pro Fide et Christianismo -seuran (Totuuden ja kristillisen uskon puolesta [sic]) kanssa perustamalla pitäjänkouluja, jotka yleensä aloitettiin pappien aloitteesta.

Kun kansanopetuksen peruskirja otettiin käyttöön vuonna 1842, oli sidos kirkkoon edelleen hyvin vahva. Kirkkoherra oli koululautakunnan puheenjohtaja ja Lutherin Vähä katekismus oli tärkein oppikirja. Herätysliikkeiden mukana saman vuosisadan lopulla perustettiin useita niistä kouluista, jotka vielä tänään toimivat kristillisinä yksityiskouluina.

1900-luvulla suoritettiin Ruotsin koulujärjestelmän perusteellinen sekularisointi. Samaan aikaan olivat aamuhartaudet luonnollinen asia monissa ruotsalaisissa kouluissa 1980-luvulle saakka. 1990-luvun alun suuren koulu-uudistuksen yhteydessä lisättiin mahdollisuuksia perustaa yksityiskouluja, myös tunnustuksellisia painotuksia omaavien tahojen toimesta.

Kristillisen uskon ja Ruotsin koulun välinen yhteys on näin ollen enemmän kuin selvää historiallisesta perspektiivistä. 1990-luvun muutoksen yhteydessä tuli myös opetussuunnitelma LpO-94, joka sisälsi mainintoja kristilliseen perinteeseen perustuvasta arvopohjasta.

¹ Tämän historiallisen taustan lähteenä on pääasiassa Aronson, Torbjörn Kristen skola i Sverige under tusen år Areopagos, Uppsala 2016

Vuonna 2002 esitettiin kuitenkin mietintö uudesta koululaista, jossa vaadittiin, että opetuksen kouluissa tulisi olla ei-tunnustuksellista. Lapsiasiavaltuutettu totesi kuulemiskierroksen aikana, että on hyvin kyseenalaista, onko ehdotettu laki eurooppalaisen yleissopimuksen ja muiden ihmisoikeussopimusten mukainen. Koululainsäädännön komitea totesi, että vaatimus siitä, että yksityiskoulussa tapahtuvan opetuksen on oltava ei-tunnustuksellista, tuskin on yhteensopiva Ruotsin kansainvälisten sitoumusten kanssa Euroopan yleissopimuksen mukaisesti.

Vuonna 2006 koululainsäädännön komitealle annettiin tehtäväksi esittää uusi koululaki, jonka tuloksena saatiin loppuraportti ”Mer om fristående skolor och enskild förskoleverksamhet” [”Lisää yksityiskouluista ja yksittäisistä esikoulutoiminnoista”]² ja lähetekeskustelussa käsiteltiin muistiota ”Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och kvalité” [”Uusi koululaki - tiedon, valinnanvapauden ja laadun puolesta”]. Lopulta koululain valmistelutyö esiteltiin ehdotuksessa 2009/10:165 ”Principiella utgångspunkter: Kunskap, valfrihet och trygghet” [Pääperiaatteet: tieto, valinnanvapaus ja turvallisuus].

Uuden koululain synnystä lähtien uskonnolliset elementit, kuten rukous, siunaus tai uskontunnustus, ovat kielletyt kunnallisten koulujen kirkossa pidetyissä päättäjäsissä. Vain yhden virren laulaminen on sallittua ja pappi saa osallistua juhlaan vain sillä ehdolla, ettei hän välitä uskonnollista sanomaa. Kristillisten koulujen syrjinnän ja väärinkäytösten vastaisia suunnitelmia on arvosteltu siitä, että ne sisältävät viittauksia kristillisiin arvoihin. Samaan aikaan Ruotsin koulujen tarkastusvirasto on käsitellyt suuren joukon ilmoituksia, jotka on tehty yksityisten islamilaisten koulujen toiminnasta. Myös kysymys itämaisen perinteen tunnustuksellisista elementeistä, joogaista ja mindfulnessista, on ollut esillä. Ruotsin opetussuunnitelma sisältää kuitenkin edelleen muotoiluja kristilliseen perinteeseen perustuvista arvoista. Juuri tämä sisäsyntyinen jännite on tullut yhä tärkeämmäksi julkisessa keskustelussa, ja tämäkin mietintö käsittelee lähinnä sitä.

3. RUOTSALAISEN KOULUN ARVOT JA ARVOPOHJA

3.1 KOULUN ARVOPOHJA OPINTOSUUNNITELMAN MUKAAN

Ruotsalainen koulu on arvojen ohjaama. Käsite ”arvot” tulee alun perin islannin sanasta ”värdi”; kunnioittaa. Arvot voivat viitata itseisarvoihin tai välinearvoihin (hyödyllisyys). Jälkimmäiset on ymmärrettävä keinona saavuttaa muita tavoitteita, kun taas ensimmäisiä on pidettävä perusarvoina, jotka ovat itsessään arvokkaita. Yhteenvetona voidaan todeta, että käsitteen arvopohja voidaan katsoa viittaavan seuraavaan koulutusjärjestelmässä: ”On olemassa niin sanottuja luovuttamattomia arvoja, joista ei voida neuvotella. Ne muodostavat perusoletuksen ihmisten yhteisössä (kouluyhteisössä), kuten esimerkiksi se, että kaikki ihmiset ovat saman arvoisia. Nämä arvot ovat eräänlainen pienin yhteinen nimittäjä, josta kaikkien pitäisi tai pitää olla samaa mieltä. Joillekin ihmisille se voi olla juurtunut käsitykseen siitä, että Jumala on kaiken hyvän perimmäinen tae,

² SOU 2008:122 [Valtion virallinen selvitys]

toisille ajatukseen, että hyvyys on ihmisessä ja luonnossa. Ne voivat myös liittyä siihen, että uskoo ihmisen tietoisuuteen ja ihmisen kykyyn tehdä järkeviä valintoja järjen avulla.”³

Termiä "arvopohja" ei kuitenkaan selitetä selkeästi Ruotsin akatemian sanastossa tai oikeuskäytännössä, jolloin termiä ei voida pitää yhtenäisesti määriteltynä. Tätä taustaa vasten arvopohja voidaan lukea opetussuunnitelman ja koululain valossa, jotta sen tehtävä koulussa määrittyy.

Opetussuunnitelmakomitean mietinnössä (SOU 1992: 94) korostetaan käsitteitä "kristillinen etiikka" ja "länsimainen humanismi". Komitea päätelee mietinnössään: ”Perusarvot, joihin nykypäivän yhteiskunta perustuu, eivät kerta kaikkiaan ole itsestään selviä. Ne pitää ymmärtää ja juurruttaa ja niitä pitää puolustaa ja kehittää. Ne normit, joihin koulun toiminnan on perustuttava, kuten ihmisen itseisarvon ja integriteetin kunnioittaminen, yksilön vapaus, elämän loukkamattomuus, vaikeassa elämäntilanteessa olevista huolehtiminen, henkilökohtainen vastuu, ovat syvästi juurtuneina maassamme ja kulttuurissamme. Nämä ovat normeja, joilla siten on syvät juuret historiallisessa kehityksessämme; antiikin kulttuurin myötävaikutus, kristillinen etiikka, humanismi ja valistus.”⁴

Koulun perusarvot eivät ole vapaassa liikkeessä, vaan niiden on perustuttava johonkin selkeään filosofiseen perustaan, kuten kaikissa opetussuunnitelmissa Lpo94:sta alkaen todetaan: ”Kristillisen perinteen ja länsimaisen humanismin varaan rakentuvan etiikan mukaisesti tämä tapahtuu kasvattamalla yksilöä oikeudentuntoon, anteliaisuuteen, suvaitsevaisuuteen ja vastuullisuuteen. Koulun opetuksen on oltava ei-tunnustuksellista”.

Opetussuunnitelma on ymmärrettävä myös kansainvälisestä näkökulmasta, ja sitä on luettava olemassa olevien kansainvälisten sopimusten valossa. Jäljempänä tässä raportissa tarkastellaan näitä lähteitä syvällisemmin.

3.2 KÄSITE ”KRISTILLINEN ETIIKKA”

Opetussuunnitelmasta seuraa, että koulujärjestelmän toiminnan on perustuttava kristillisen perinteen ja länsimaisen humanismin hallitsemaan etiikkaan. Mutta miten nämä merkinnät tulisi ymmärtää? Vuoden 1994 opetussuunnitelmakomitean ohjeet sisältävät seuraavan kohdan: ”Koulun toiminta ei ole, eikä sen pitäisi olla arvoneutraalia. Kuten ennenkin, sen olisi perustuttava eettisiin normeihin, kuten ihmiselämän loukkamattomuuteen, yksilön vapauteen, solidaarisuuteen heikkoja ja haavoittuvia kohtaan, yksilön kunnioittamiseen ja yksilön itsemääräämisoikeuteen ja kaikkien tasavertaiseen arvoon, joka kristillisen etiikan ja länsimaisen humanismin kautta on maassamme syvälle juurtunutta. Tässä useimmille ihmisille välttämättömien arvojen oikeutus saadaan viittaamalla kristilliseen etiikkaan ja länsimaiseen humanismiin.”⁵

Valiokunnan mietinnössä samoin kuin hallituksen säädöksissä korostetaan, että "kristinuskolla on ollut yksi ja sillä on suuri merkitys ruotsalaisessa yhteiskunnassa" ja että sen vaikutus ulot-

³ Orlenius, Kennert, Värdegrunden – finns den? Liber, Stockholm, 2 uppl 2010, s 13 [Arvopohja – onko sellaista?]

⁴ Bildning och kunskap: Särtryck ur läroplanskommitténs betänkande Skola för bildning (SOU 1992:94) [Valtion virallinen selvitys] [Koulutus ja tieto: erityispainos oppisuunnitelmakomitean mietinnöstä Koulu koulutusta varten], s. 84.

⁵ Skola för bildning: huvudbetänkande av Läroplanskommittén SOU 1992:94 s 438 [Koulu koulutusta varten: oppisuunnitelmakomitean päämietintö]

tuu laajasti kulttuurista, lainsäädännöstä, yhteiskuntamoraalista, oikeusjärjestelmästä tapoihin ja perinteisiin. On todettu, että kristinuskolla on ollut erityinen asema, koska se "tarjoaa perustan ruotsalaisen ja länsimaisen kulttuurin ja yhteiskunnallisen kehityksen ymmärtämiselle"; "siksi kristillinen etiikka on osa kansallista kulttuuriperintöä".⁶

Tutkimuksesta itsestään seuraa lisäksi, että sen selkeän erottelun, joka tehdään "kristillisen etiikan" käsitteen pitämiseksi merkityksellisenä, tulisi perustua sekä etiikan sisältöön että etiikan liikkeellepanevaan vaikutukseen. Tutkimuksessa korostetaan, että vaikka kristillinen etiikka voidaan todellakin johtaa Raamatun kirjoituksista, on olemassa myös eettinen kehys, joka on universaali ja jonka ihminen voi tunnistaa myös järjellään.⁷ Tutkimuksessa kuvataan myös, että kristillisellä etiikalla on ulottuvuus, jota voidaan pitää spesifisenä ja kytkeytyneenä Jeesuksen persoonaan, ja rakkaus sen keskipisteenä on tekijä, jonka katsotaan voivan muuttaa maailmaa positiivisesti sisältäpäin.⁸

3.3 KÄSITE "TUNNUSTUKSELLINEN"

Kun koululaki tuli voimaan vuonna 2010, lainsäädäntöneuvosto korosti, että termit "ei-tunnustuksellinen", "tunnustuksellinen suuntautuminen" ja "tunnustukselliset elementit" ovat niin ratkaisevan tärkeitä lain tekstin ymmärtämisen kannalta, että niiden pitäisi olla määritelty laissa.⁹ Silloinen koalitionhallitus katsoi kuitenkin, että nämä olivat "vakiintuneita käsitteitä, jotka olivat olleet pitkään olemassa vuoden 1985 koululaissa ja opetussuunnitelmissa ilman määrittelyä ja että tästä ei ollut aiheutunut suuria ongelmia".¹⁰ Siitä seurannut keskustelu osoittaa kuitenkin, ettei asia ollut aivan niin yksinkertainen kuin hallitus oli ajatellut.

Koululain valmistelutyön aikana käytiin useita keskusteluja siitä, mikä määritteli "tunnustukselliset" ja "ei-tunnustukselliset" elementit koulutuksessa ja opetuksessa. Kuulemiskierroksen aikana annettiin useita vahvoja lausuntoja liittyen kysymykseen tunnustuksellisista elementeistä.¹¹ Kansallinen opetusvirasto hyväksyi ehdotuksen, mutta katsoi, että säännöksen soveltaminen ja tulkinta olisi vaikeaa koulutuksen ja opetuksen välisen epäselvän rajauksen vuoksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu hyväksyi ehdotuksen, mutta totesi, että nykyään julkisissa esikouluissa ja kouluissa on elementtejä, joita voidaan pitää tunnustuksellisina, ja kehotti siksi selvittämään, mitä se tarkoittaa, että koulutus on ei-tunnustuksellista.

Kristen Fostran ("Kristillinen kasvatus") -järjestö totesi, että julkisten koulujen ja esikoulujen opetuksessa pitäisi voida olla tunnustuksellisia elementtejä, kuten koulun päättäjät kirkossa tai kriisitilanteiden hoito yhteistyössä kirkon kanssa.

6 Koulutusvaliokunnan mietintö 1993/94:UBU01 Ny läroplan för grundskolan, mm. [Uusi peruskoulun opintosuunnitelma], ym. <http://data.riksdagen.se/dokument/GH01UbU1.text>

7 Skola för bildning s 439ff [Koulu koulutusta varten]

8 Ibid. s 447f

9 Konfessionella inslag i skolväsendet, regeringens kommittédirektiv 2018:15 [Tunnustukselliset elementit koulutoimessa, hallituksen komiteadirektiivi 2018:15]

10 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och Trygghet [Uusi koululaki – tiedon, valinnanvapauden ja turvallisuuden puolesta, hallituksen esitys] 2009/10:165

11 Ibid. s 225

Kunhan opetus yksityiskouluissa ja yksityisissä esikouluissa on monipuolista, pitäisi sen voida sisältää tunnustuksellisia elementtejä. Kristillisten yksityiskoulujen neuvosto totesi, että määräys, jonka mukaan yksityiskoulujen opetuksen on oltava ei-tunnustuksellista, ei täytä eurooppalaisen yleissopimuksen vaatimuksia.

Koululain esityössä todetaan, että "hallituksen arvion mukaan ehdotettu säännös on yhteensopiva Ruotsin Euroopan yleissopimuksen mukaisten sitoumusten kanssa. Hallituksen mielestä on perustavanlaatuinen ero siinä käykö julkista koulua vai valitseeko tunnustuksellisen koulun. Sillä tavoin suuntautuneen koulun valinta on vapaaehtoista. Niinpä tunnustuksellisesti suuntautuneessa koulussa on oltava mahdollisuus antaa koulupäivän aikana tilaa tunnustukselliselle toiminnalle".¹² Ja edelleen: "Lisäksi, kuten nykyään, opiskelijan valinnan tai koulun valinnan mukaan oppivelvollisuuskoulussa ja vastaavissa koulumuodoissa tai lukion ja erityislukion yksilöllisen valinnan mukaan on voitava tarjota sellaista opetusta uskontotiedossa, historiassa tai yhteiskuntaopissa, jotka edellyttävät syventymistä kristinuskoon, islamiin, juutalaisuuteen jne., esim. Raamatun tai Koranin tutkimuksen muodossa. Tällaisen opetuksen on kuitenkin tapahduttava siten, että opetus on edelleen ei-tunnustuksellista, ts. sen on perustuttava tieteelliseen tietoon ja oltava faktapohjaista ja monipuolista".¹³

Myös kunnallisissa kouluissa on mahdollista antaa tilaa uskonnollisille toiminnoille. Vuonna 2010 Jönköpingsin kunta antoi neuvoja ja ohjeita muslimilapsia ja muslimiopiskelijoita varten koulun ja Jönköpingsin muslimiseurakuntien välisen sopimuksen perusteella ja loi tukimateriaalia kouluille. Mitä tulee koulun kristillisiin ja perinteisiin juhliin, todetaan, että jos muslimioppilaiden vanhemmat niin haluavat heidän ei tarvitse osallistua koulun kristillisten juhlapäivien ja perinteiden viettoon. Mitä tulee perjantairukoukseen, on selvää, että koulu ei tarjoa yleisesti vapaata muslimilapsille tuona aikana. Aineiston mukaan yksittäisten oppilaiden osallistuminen on jokaisen perheen ja koulun välinen asia, ja todetaan, että koulun tulisi mahdollisuuksien mukaan helpottaa oppilaiden rukousaikojen tai rukoustarpeen kunnioittamista varaamalla erityinen tila tähän tarkoitukseen.¹⁴

Lainsäädäntöneuvoston ohjeista huolimatta tunnustuksellisuuden käsitettä ei määritellä lakitekstissä. Ainoa valmistelutyön kirjoitus, joka jollakin tavalla selitti termin merkityksen, toteaa seuraavaa: "Tämä tarkoittaa mm., että itse opetuksessa ei saa esiintyä mitään tunnustuksellisen harjoittamisen luonteista."¹⁵

Samaan aikaan kun poliitikot ja mielipidevaikuttajat ovat selvästi keskittyneet uskonnollisen vaikutuksen välttämiseen, tutkimukset osoittavat, että Ruotsin kouluihin on kehittynyt vahva sekulaarinen ja ateistinen normi. Huomiota herättäneessä väitöskirjassaan Karin Kittelmann Flensner kuvailee, että ruotsalaisten lukioiden uskonnonopetus kuvaa uskontoa poikkeavana ja irrationaalisena:

¹² Prop. 2009/10:165 s 223-226 ff. [Esitys 2009/10:165 s 223-226 ff.]

¹³ Prop. 2009/10:165 s 223-226 ff. [Esitys 2009/10:165 s 223-226 ff.]

¹⁴ Råd och riktlinjer för muslimska barn/elever i Jönköpings kommuns skolor: Överenskommelser mellan skolan och de muslimska församlingarna i Jönköping, Skol- och barnomsorgsförvaltningen, Jönköpings kommun 2010 [Ohjeita muslimilapsia ja -oppilaita varten Jönköpingsin kunnallisissa kouluissa: Jönköpingsin koulun ja islamilaisien seurakuntien väliset sopimukset]

¹⁵ Ibid.

”A secularist discourse was hegemonic during the lessons and implied that religion was something out-dated and belonging to history before science had provided humankind with reliable answers. A non-religious, atheistic position was articulated as a neutral and unbiased position in relation to the subject matter and was associated with being a rational, critically thinking person. Individualism and making individual rational choices were articulated as superior values in relation to different aspects of religion”¹⁶, vapaasti käännettynä: ”Sekularistinen diskurssi oli hallitsevaa oppituntien aikana ja sisälsi oletuksen, että uskonto oli jotain vanhentunutta ja kuului menneisyyteen ennen kuin tiede oli antanut ihmiskunnalle luotettavia vastauksia. Ei-uskonnollinen, ateistinen kanta ilmaistiin neutraalina ja puolueettomana kantana suhteessa aiheeseen, ja se liitettiin rationaaliseen, kriittisesti ajattelevaan henkilöön. Individualismi ja yksilöllisten järkevien valintojen tekeminen esitettiin ylempinä arvoina suhteessa uskonnon eri puoliin.”

Nyt kun uusi koululaki on ollut käytössä useita vuosia, opetusvirasto selittää kirjoituksessaan Mer om... Fristående skolor [Lisätietoa yksityiskouluista] kuinka ne tulkitsevat tunnustuksellisuuden käsitettä käytännön työssä.¹⁷

Opetusvirasto kirjoittaa, että ”opetuksen yksityiskoulussa tai yksityisiltapäiväkerhossa on oltava ei-tunnustuksellista, mutta opetuksessa voi muutoin olla tunnustuksellisia elementtejä. Ne eivät kuitenkaan saa olla ristiriidassa arvopohjan kanssa. Yksittäiselle oppilaalle osallistuminen tunnustuksellisiin elementteihin on vapaaehtoista.”

Tämä tarkoittaa, että tunnustuksellisesti painottunut koulu voi koulupäivän aikana ”järjestää hartauksia, rukoushetkiä tai muun muotoista uskonnonharjoittamista, esimerkiksi syventävää oman uskonnon oppien opiskelua, kuten rippikoulua.” Myöskään uskonnollisten symbolien tai vastaavien käytölle sisustuksessa ei ole estettä.

Opetusviraston määritelmä ei-tunnustuksellisesta opetuksesta rinnastaa käsitteen objektiivisyyteen ja monipuolisuuteen: ”Opetuksen on kuitenkin oltava ei-tunnustuksellista, ts. sen on perustuttava tieteelliseen perustaan ja oltava faktapohjaista ja monipuolista. Tämä tarkoittaa, että itse opetuksessa ei saa esiintyä mitään tunnustuksellisen harjoittamisen luonteista.” Opetusvirasto lisää vielä: ”Opetus on suoritettava opetussuunnitelmien vaatimusten mukaisesti koskien objektiivisuutta ja monipuolisuutta, avoimuutta eri näkemyksiin, suvaitsevaisuutta ja mahdollisuuksia henkilökohtaisiin kannanottoihin.”

Mitä tulee tunnustuksellisiin elementteihin muussa koulutuksessa, opetusvirasto kirjoittaa, että osallistumisen on oltava vapaaehtoista ja se on ”tarjottava aina oppilaiden arvoa kunnioittaen”. Opetusvirasto antaa tästä esimerkin toteamalla, että kaikki opiskelijat voivat olla läsnä tunnustuksellisissa elementeissä ilman, että kaikkien on osallistuttava aktiivisesti: ”Esimerkiksi voi olla, että kaikki oppilaat ovat läsnä kiitosrukouksen aikana ennen kouluruokailua tai rukouksessa, joka päättää aamukokouksen, mutta ne, jotka eivät halua rukoilla, pidättäytyvät siitä.” Sitä vastoin opetusvirasto alleviivaa, ettei koulu voi koskaan vaatia oppilaiden osallistumista tunnustuksellisiin elementteihin.

16 Karin Kittelmann Flensner, Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden, University of Gothenburg, 2015, s 256 [Uskonnollinen opetus nykypäivän moniarvoisessa Ruotsissa, Göteborgin yliopisto]

17 Allaoleva lainaus julkaisusta Mer om... Fristående skolor [Lisätietoja yksityiskouluista], Opetusvirasto, viimeisin versio huhtikuulta 2015 https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.254864!/Frist%C3%A5ende%20skolor%20Revidering%20april%202015.pdf

Yllä olevan opetuksen sisällön keskeisenä sanamuotona on pidettävä sanoja "tunnustuksellisen harjoittamisen luonteiset elementit". Tunnustuksellinen koulu voi – aivan samoin kuin kunnallinen koulu – antaa opetusta kristinuskosta niin, että oppilaat saavat laulaa virsiä, opetella ja lukea rukouksia, uskontunnustuksia ja Raamatun tekstejä koulutunneilla ja näitä voidaan myös antaa kotitehtäviksi.

Mitä muuhun opetukseen tulee, on täysin mahdollista tarjota säännöllisiä ”tunnustuksellisen harjoittamisen luonteisia elementtejä” sillä edellytyksellä, että ne ovat vapaaehtoisia ja kunnioittavat oppilaiden omaa tahtoa. Opetusviraston mukaan kunkin koulun opetuksesta vastaava taho päättää, miten tämä järjestetään.

4. KANSAINVÄLINEN OIKEUS

Kansainvälisessä oikeudessa vanhempien oikeus valita koulutus myös tunnustuksellisin perustein on selkeästi vahvistettu useissa oikeudellisissa lähteissä.

4.1 YK:N JULISTUKSET

Useissa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) julistuksissa ja yleissopimuksissa mainitaan joukko oikeuksia, jotka toteutuvat suhteessa tunnustuksellisiin yksityiskouluihin.
(Keskeiset muotoilut tässä kursivoitu.)

YK:n ihmisoikeusjulistuksen artikla 26

1. Jokaisella on oikeus koulutukseen. Opetuksen on oltava ainakin alkeis- ja perusopetuksen osalta maksutonta. Alkeisopetuksen on oltava pakollista. Teknistä ja ammattiopetusta on oltava yleisesti saatavilla, ja korkeamman opetuksen on oltava avoinna yhtäläisesti kaikille heidän kykujensä mukaan.

2. Koulutuksen tavoitteena on kehittää ihmisen persoonallisuutta täyteen mittaansa ja vahvistaa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista.

Sen tulee edistää ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken sekä pyrkiä edistämään Yhdistyneiden Kansakuntien toimintaa rauhan ylläpitämiseksi.

3. *Oikeus valita lasten koulutus kuuluu ensisijaisesti lasten vanhemmille.*

YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen oikeuksien yleissopimuksen artikla 13

1. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella on oikeus opetukseen. Ne ovat yksimielisiä siitä, että opetuksen tarkoituksena on ihmisen persoonallisuuden ja sen arvon tajuamisen täydellinen kehittäminen ja että sen on vahvistettava ihmisoikeuksien ja perusvapauk-

sien kunnioittamista. Ne ovat niin ikään yhtä mieltä siitä, että opetuksen on tehtävä mahdolliseksi jokaiselle suorittaa hyödyllinen panos vapaassa yhteiskunnassa, edistettävä ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rodullisten, etnisten tai uskonnollisten ryhmien kesken sekä edistettävä Yhdistyneiden Kansakuntien toimintaa rauhan säilyttämiseksi.

2. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat, että tämän oikeuden täydellisen toteuttamisen kannalta:

a) alkeisopetuksen on oltava pakollista ja maksutta kaikkien saatavissa. ...

3. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan vanhempain ja tarvittaessa laillisten holhoojain vapautta valita lapsilleen muitakin kuin julkisten viranomaisten perustamia kouluja, joiden opetussuunnitelmat ovat viranomaisten määräämää tai hyväksymää vähimmäistasoa, ja turvata lastensa uskonnollinen ja moraalinen kasvatusta, joka on heidän omien vakaumustensa mukainen.

4. Minkään tässä artiklassa ei ole tulkittava rajoittavan yksityisten tai järjestöjen oikeutta perustaa ja ylläpitää opetuslaitoksia kuitenkin edellyttäen, että noudatetaan 1 kappaleessa esitettyjä periaatteita ja vaatimusta, että tällaisessa laitoksessa annetun opetuksen tulee vastata valtion asettamaa vähimmäistasoa.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artikla 6 – Yleissopimus lasten oikeuksista

Kohta 2: Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.

YK:n komitealla on kokonaisvaltainen näkemys kehityksen käsitteestä, ja se on useaan otteeseen korostanut, että lapsen oikeuden kehittymiseen pitäisi läpäistä koko yleissopimuksen täytäntöönpano. Artikla ei koske vain lapsen fyysistä terveyttä, vaan koko lapsen kehitystä. Kehityksellä tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä, *hengellistä, moraalista, psykologista ja sosiaalista* kehitystä siten, että lapsi on valmis itsenäiseen elämään vapaassa yhteiskunnassa.

Yleissopimus lasten oikeuksista, artikla 28

Kohta 1: Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti: ...

Yleissopimus lasten oikeuksista, artikla 29, kohta 1

Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä (...)

b) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen;

c) *kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan;*

Artikla 29, kohta 2

Minkään tämän artiklan tai 28 artiklan osan ei pidä tulkita rajoittavan yksilöiden ja yhteisöjen oikeutta perustaa ja ylläpitää oppilaitoksia edellyttäen kuitenkin aina, että noudatetaan tämän artiklan 1 kappaleessa esitettyjä periaatteita ja vaatimusta, että tällaisessa laitoksissa annetun koulutuksen tulee vastata valtion asettamaa vähimmäistasoa.

4.2 EU-OIKEUS

EU:n lainsäädännössä on useita periaatteita ja oikeuksia, jotka aktualisoituvat tunnustuksellisten yksityiskoulujen tapauksessa. Euroopan unionin perusoikeuskirja I, (peruskirja) suojaa oikeutta aloittaa ja perustaa kouluja. Artiklan 14 *Oikeus koulutukseen* kohdassa 3 todetaan:

3. Vapautta perustaa oppilaitoksia demokratian periaatteita kunnioittaen sekä vanhempien oikeutta varmistaa lapsilleen omien uskonnollisten, aatteellisten ja kasvatuksellisten vakaumustensa mukainen kasvatusta ja opetus kunnioitetaan kyseisen vapauden ja kyseisen oikeuden käyttöä sääntelevien kansallisten lainsäädäntöjen mukaisesti.

Oikeus tulee alun perin ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevasta eurooppalaisesta yleissopimuksesta (eurooppalainen yleissopimus), jonka ensimmäisen lisäpöytäkirjan artiklassa 2 todetaan seuraavaa: ”Keneltäkään ei saa kieltää oikeutta koulutukseen. Hoitaessaan kasvatusta ja opetuksen alalla omaksumiaan tehtäviä valtion tulee kunnioittaa vanhempien oikeutta varmistaa lapsilleen heidän omien uskonnollisten ja aatteellisten vakaumustensa mukainen kasvatusta ja opetus.”

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin Strasbourgissa tulkitsee perusoikeuskirjan kyseistä oikeutta, ja näin ollen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä sovelletaan suoraan.

Lisäksi syrjimättömyyden periaate on tässä yhteydessä merkityksellinen. Perusoikeuskirjan artikla 21 toteaa seuraavaa syrjimättömyydestä:

1. Kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu sukupuoleen, rotuun, ihonväriin tai etniseen taikka yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen tai muuhun sellaiseen seikkaan.

2. Kielletään kaikenlainen kansalaisuuteen perustuva syrjintä Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen soveltamisalalla, sanotun kuitenkin rajoittamatta niihin sisältyvien erityismääräysten soveltamista.

Tämän periaatteen lisäksi sovelletaan myös tavaroiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden periaatetta EU:ssa, jolla on niin sanottu suora vaikutus ja jota voidaan soveltaa suoraan Ruotsissa.

Kaikkien kouluille ja Ruotsille asetettujen vaatimusten on täytettävä vapaan liikkuvuuden ja syrjimättömyyden vaatimukset ja kunnioitettava vanhempien oikeutta koulutukseen Strasbourgin sijaitsevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen käytännön mukaisesti. Jos mahdollisuutta perustaa ja ylläpitää tunnustuksellisia esikouluja ja kouluja Ruotsissa rajoitetaan ankarasti tai se kokonaan kielletään, voidaan kyseenalaistaa se, täyttääkö Ruotsi EU:n lainsäädännön mukaiset velvoitteensa. Mahdollisuus perustaa koulu ilman rajoittavia näkemyksiä sen painotuksesta ja toiminnan harjoittajasta on EU-lainsäädännön mukainen oikeus. Jos tunnustukselliset koulut kielletäisiin, sotisi se luultavasti sijoittautumisvapautta ja vapaan liikkuvuuden periaatetta vastaan – asetettavia esteitä voitaisiin näin pitää kaupan esteinä. Erityisesti tunnustuksellisten koulujen kieltäminen ei myöskään täytä EU:n syrjimättömyysvaatimusta.¹⁸

Euroopan ihmisoikeussopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Eurooppalainen yleissopimus)

Eurooppalaisen yleissopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaan on olemassa oikeus perustaa yksityisiä kouluja tai järjestää muuta yksityistä koulutusta. Jotta tällaisen opetuksen suorittaminen johtaisi tiettyyn osaamiseen, viranomaiset voivat asettaa vähimmäisvaatimuksia, vähimmäisnormeja, jotka koskevat esimerkiksi opetuksen sisältöä, opettajien osaamista ja opetuksen tasoa (katso Komission oikeusjuttu *Ingrid Jordebo Foundation of Christian Schools ja Ingrid Jordebro vastaan Ruotsi*).

Koululaissa opetus määritellään "tavoitteellisiksi prosesseiksi, jotka opettajien ohjauksessa tähtäävät kehittämiseen ja oppimiseen tiedon ja arvojen hankinnan ja kehittämisen kautta". Tätä taustaa vasten hallitus katsoi, että tässä yhteydessä oli sen sijaan syytä käyttää termiä *koulutus*, joka on laajempi käsite kuin *opetus* ja joka voisi sitten sisältää myös muita toimintoja kuin opetuksen sisäisessä ja ulkoisessa ympäristössä. Esimerkkeinä mainittiin koulun piha ja ruokasali. Käsitteenä koulutus voi sisältää muutakin toimintaa, esimerkiksi leirikoulut, retket, opintovierailut tai opintomatkat. Euroopan yleissopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa suojellaan vanhempien oikeutta antaa lapsilleen vanhempien omien uskonnollisten ja filosofisten vakaumusten mukaista opetusta ja koulutusta.

4.3 EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIMEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ

Olemme valinneet tähän tärkeimmät tapaukset, joissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on soveltanut ensimmäisen lisäpöytäkirjan 2. artiklan määräystä vanhempien oikeudesta varmistaa lapsilleen sellainen opetus ja koulutus, joka on vanhempien uskonnollisten ja filosofisten vakaumusten mukaista.

¹⁸ Hedvig Bernitz, "EU-rätten och de konfessionella friskolorna", Signum 2/2018, s 40 ff [EU-lainsäädäntö ja tunnustukselliset yksityiskoulut]

Ingrid Jordebrosin kristittyjen koulujen perustaminen ja Ingrid Jordebrosin vastaus Ruotsiin.¹⁹

Tapauksessa Euroopan komissio (Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen edeltäjä) totesi, että Euroopan yleissopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 2. artikla takaa oikeuden perustaa ja ylläpitää yksityisiä kouluja. Kuitenkin korostettiin, että viranomaiset voivat asettaa vähimmäisvaatimuksia opetuksen tasolle ja opettajien pätevyydelle, jotka on täytettävä.

Kjeldsen, Busk Madsen ja Pedersen vastaan Tanska²⁰

Asiassa *Kjeldsen, Busk Madsen ja Pedersen v. Tanska* Euroopan komissio korosti, että vanhempien oikeuksia koskeva 2 artiklan määräys selventää oikeutta moniarvoisuuteen koulutuksessa ja on **olennainen osa** demokraattisen yhteiskunnan säilyttämistä. Oikeusjuttu käsittelee seksuaalikasvatusta tanskalaisissa kouluissa. Tuomioistuin katsoi, että on tärkeää, että vanhempien uskonnollisia ja filosofisia näkemyksiä kunnioitetaan kaikessa julkisen tahon järjestämässä opetuksessa. Sen ei kuitenkaan katsottu estävän sitä, että opetuksessa välitetään tietoa uskonnollisista tai filosofisista kysymyksistä. Tämä on kuitenkin tehtävä objektiivisen, moniarvoisen ja kriittisen lähestymistavan ehdoilla.

Tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltiot eivät saa indoktrinoida oppilaita tavalla, joka ei kunnioita heidän vanhempiensa uskonnollisia ja filosofisia vakaumuksia, ja muistutti, että kyseessä ei ole indoktrinointi opetuksen avulla ja että ei ollut vaaraa, että oppilaita kannustettaisiin tiettyyn seksuaaliseen käyttäytymiseen. Opetuksen ollessa näin suunniteltu, sitä ei voitu pitää vastoin vanhempien uskonnollisia tai filosofisia vakaumuksia. Tuomioistuin totesi tässä yhteydessä, että on olemassa vaihtoehtoisia mahdollisuuksia opettamiseen kotiopetuksessa tai yksityisissä kouluissa. Tuomioistuin totesi, että useimmilla kouluaineilla on periaatteessa, enemmän tai vähemmän, jonkinlainen filosofinen merkitys tai sisältö. Se korosti myös, että ensimmäisen lisäpöytäkirjan 2. artiklaa on luettava eurooppalaisen yleissopimuksen 8. artiklan (Oikeus yksityisyyteen ja perhe-elämään), 9. artiklan (Oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen) ja 10. artiklan (Sanan- ja mielipiteenvapaus) valossa.

Folgerö et al. vastaan Norja²¹

Asiassa *Folgerö et al. vastaan Norja* tutkittiin, oliko norjalaisten koulujen opetus oppiaineissa kristinusko, uskonto- ja elämäntutkimusoppi – sisältäen sekä kristinuskon että filosofiset näkemykset ja muut uskonnot – sopusoinnussa artiklan 2 kanssa. Mahdollisuudet vapautua oppivelvollisuudesta olivat rajalliset ja niihin liittyi vaikeuksia, ja painopiste oli kristillisessä opissa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että 2. artiklan mukaan on oltava mahdollisuus saada täysi vapautus tällaisen aineen opetuksesta. Vanhempien filosofisten tai uskonnollisten vakaumusten kunnioit-

¹⁹ Euroopan komission asia Ingrid Jordebrosin kristittyjen koulujen perustaminen ja Ingrid Jordebrosin vastaus Ruotsiin, 11533/85, 6. maaliskuuta 1987

²⁰ Euroopan komission asia Kjeldsen, Busk Madsen ja Pedersen vastaan Tanska, asia nr 5095/71, 5920/72, 5926/72,

21. maaliskuuta 1975.

²¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asia Folgerö vastaan Norja, asia nr 15472/02 [GC], 29. kesäkuuta 2007

tamista on noudatettava läpi koko kouluohjelman, ja velvollisuus koskee paitsi opetuksen sisältöä myös valtion tehtävien suorittamista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi myös, että valtion on koulutukseen ja opetukseen liittyviä velvollisuuksiaan suorittaessaan tehtävä se objektiivisesti, kriittisesti ja moniarvoisesti ja että valtiota on kielletty harjoittamasta kouluissa indoktrinaatiota, jonka ei voida katsoa kunnioittavan vanhempien uskonnollisia ja filosofisia vakaumuksia.

Tuomioistuin päätti kuitenkin, että jäsenvaltiot voivat vapaasti painottaa yhtä uskontoa toisten edelle ottaen huomioon kyseisen uskonnon aseman valtion historiassa ja perinteessä. Se korosti myös, että kantelijan vanhemmat voivat hakea vaihtoehtoista opetusta lapsilleen yksityisen koulutuksen muodossa. Tämän pitäisi merkitä sitä, että yksityiset koulut voivat vapaasti tarjota myös uskonnollista koulutusta.

Hasan ja Eylem Zengin vastaan Turkki²²

Vastaavassa asiassa *Hasan ja Eylem Zengin v. Turkki* tutkittiin uskonnollisen kulttuurin ja etiikan pakollista opetusta valtion ylläpitämässä turkkilaisessa koulussa. Vapautus voitiin myöntää kristityille ja juutalaisille lapsille, mutta ei muuta uskontoa edustavien perheiden lapsille, kuten aleviiteille. Opetuksen painopiste oli sunni-islamissa, ja tuomioistuin totesi tapauksen tutkinnan valossa, että pykälää 2 ei ollut noudatettu.

Lautsi vastaan Italia²³

Tapauksessa *Lautsi v. Italia*, ns. "Krusifiksitapaus", tutkittiin kysymystä siitä, voitaisiinko krusifiksin olemassaoloa luokkahuoneessa Italian julkisissa kouluissa pitää uskonnollisena indoktrinaationa ja Euroopan yleissopimuksen vastaisena. Italian kansalainen Soile Lautsi nosti vuonna 2009 kanteen Italiaa vastaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa Strasbourgissa väittäen, että Italian julkisten koulujen luokissa oleva krusifiksi loukkasi hänen oikeuttaan antaa lapsilleen sekulaari kasvatus.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli Lautsin puolella ja katsoi, että krusifiksia voitaisiin pitää uskonnollisten opiskelijoiden tukena ja se voisi loukata niitä opiskelijoita, jotka harjoittavat muita uskontoja tai olivat ateisteja. Lautsi sai siksi vahingonkorvauksia. Tuomio sai kuitenkin aikaan voimakkaita reaktioita, ja yli 20 Euroopan maata ja lähes 80 Euroopan parlamentin jäsentä kokoontui tukemaan Italian vetoomusta Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen suureen jaostoon. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suuren jaoston päätös oli täysin päinvastainen ja antoi selkeän tuen Italian oikeudelle jättää krusifiksit paikalleen kaikkiin julkisiin kouluihin. Tuomioistuin korosti, että on tärkeää kunnioittaa kunkin jäsenmaan kulttuuria ja perinteitä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korosti, että myös sekularismi (ranskaksi "laïcité") on "filosofinen vakaumus", toisin sanoen "uskomus", ja sellaisenaan sekularismi ei ole "neutraalia".

²² Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asia Hasan ja Eylem Zengin vastaan Turkki, asia nro 1448/04, 9. lokakuuta 2007

²³ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asia Lautsi vastaan Italia, asia nro 30814/06 [GC], 18. maaliskuuta 2011.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi myös, että valtion on koulutukseen ja opetukseen liittyviä velvollisuuksiaan suorittaessaan tehtävä se objektiivisesti, kriittisesti ja moniarvoisesti ja että valtiota on kielletty harjoittamasta kouluissa indoktrinaatiota, jonka ei voida katsoa kunnioittavan vanhempien uskonnollisia ja filosofisia vakaumuksia.

Campbell ja Cosans vastaan Yhdistynyt kuningaskunta²⁴

Asiassa *Campbell ja Cosans v. Yhdistynyt kuningaskunta* Euroopan ihmisoikeustuomioistuin käsiteli kysymystä siitä, voitaisiinko kielteistä suhtautumista koululainsäädäntöön pitää filosofisena vakaumuksena. Ottaen huomioon, että vanhempien näkemyksen mukaan koululainsäädäntöä ei pitäisi soveltaa ensinkään, Euroopan tuomioistuin totesi, että vanhempien näkemys oli tärkeä osa ihmisen elämää ja henkilökohtaista itsemääräämisoikeutta, ja että vanhempien vakaumus tällaisessa asiassa johtui heidän filosofisesta vakaumuksestaan. Koska 2. artiklaa ei ollut noudatettu tässä tapauksessa, todettiin rikkomuksen tapahtuneen.

Valsamis et al. vastaan Kreikka²⁵

Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimessa on ratkaistu myös kaksi tapausta Kreikkaa vastaan: *Valsamis vastaan Kreikka* ja *Efstratiou vastaan Kreikka*.²⁶ Käsiteltävänä olevassa tapauksessa kreikkalaiset koululaiset oli velvoitettu osallistumaan paraatiin Kreikan kansallispäivänä 28. lokakuuta. Paraati järjestettiin Kreikan ja Italian välisen sodan puhkeamisen muistoksi vuonna 1940. Tapauksen vanhemmat olivat Jehovan todistajia ja vannoutuneita pasifisteja. He pitivät loukkaavana, että heidän lapsensa pakotettiin osallistumaan mielenosoitukseen sotatapahtuman muistoksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että lapsia ei pakotettu osallistumaan uskonnonopetukseen tai ortodoksisiin messuihin, eikä näin ollen katsonut, että paraatin tarkoitus tai sen toteutustapa loukkasi vanhempien näkemystä siitä, että lasten velvollisuus osallistua siihen rikkoisi artiklaa 2.

Belgian Linguistic case vastaan Belgia²⁷

Ns. *belgialaisessa kielitapauksessa* Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korosti, että valtion velvollisuus kunnioittaa vanhempien uskonnollisia ja filosofisia vakaumuksia ei sisällä yksinomaista velvollisuutta ottaa huomioon vanhempien kielitoiveet. Asia koski sitä, vaikeuttivatko erilaisista olosuhteista johtuvat toimenpiteet ranskankielisten lasten opetuksen saamista ranskaksi. Vanhempien uskonnollisia ja filosofisia vakaumuksia ei kuitenkaan rikottu. Kysymystä uskonnonopetuksesta vapautumisen mahdollisuuksista tarkasteltiin komissiossa asiassa *Karnell ja Hardt vastaan Ruotsi*.²⁸ Asiaa ei kuitenkaan saatettu päätökseen, koska Ruotsin hallitus päätti myöntää poikkeuksen asianomaisille lapsille oikeusmenettelyn aikana. Asiassa *Angeleni vastaan Ruotsi*²⁹ valitettiin, ettei oltu saatu vapautusta uskontotiedon opetuksesta. Komissio katsoi, että kyseinen tilanne oli aiemman Ruotsin lisäpöytäkirjaan tekemän varauman piirissä ja että 2. artiklan noudattamista ei näin ollen voitu tutkia.

²⁴ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asia Campbell vastaan Yhdistynyt kuningaskunta, asia nro 13590/88, 25. maaliskuuta 1992

²⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asia Valsamis vastaan Kreikka, asia nr 21787/93, 18. joulukuuta 1996

²⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asia Efrafiou vastaan Kreikka, asia nr 24095/94, 18. joulukuuta 1996

²⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asia Case Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium vastaan Belgia, asia nr 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23. heinäkuuta 1968

²⁸ Euroopan komissio, asia Karnell ja Hardt vastaan Ruotsi, asia nr 4733/71, 28. toukokuuta 1973

²⁹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös Angeleni vastaan Ruotsi, asia nr 10491/83, 3. joulukuuta 1986

Yhteenveto

EU-lainsäädäntö osoittaa, että kaikkien kouluille ja Ruotsille asetettujen vaatimusten on täytettävä vapaan liikkuvuuden ja syrjimättömyyden vaatimukset ja kunnioitettava vanhempien oikeutta lastensa koulutukseen ja kasvatukseen Strasbourgissa sijaitsevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen käytännön mukaisesti.

Eurooppalainen yleissopimus takaa myös oikeuden perustaa ja ylläpitää yksityisiä kouluja. Viranomaiset voivat asettaa vähimmäisvaatimukset opetuksen tasolle ja opettajien pätevyydelle, jotka on täytettävä, mutta koulujen yksityiskohtiin ulottuvaa johtamista ei tueta, kaikkein vähiten yksityiskouluissa, joissa vanhemmat ovat valinneet koulun uskonnollisten ja filosofisten vakaumusten perusteella.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että on tärkeää kunnioittaa jäsenvaltioiden kulttuuria ja perinteitä kussakin maassa, ja todennut, että jäsenvaltiot voivat vapaasti korostaa yhtä uskontoa koulussa muiden edelle, kun otetaan huomioon kyseisen uskonnon asema valtion historiassa ja perinteissä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraa, että ei ole mahdollista luoda "arvoneutraalia" opetusta ilman, että useimpiin kouluaineisiin sisältyy filosofiaa, uskonnollisia ja muita arvoon perustuvia näkökohtia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan opetuksessa saa välittää tietoa uskonnollisista tai filosofisista kysymyksistä. Tämä on kuitenkin tehtävä objektiivisen, moniarvoisen ja kriittisen lähestymistavan ehdoilla. Tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltiot eivät saa indoktrinoida oppilaita tavalla, joka ei kunnioita heidän vanhempiansa uskonnollisia ja filosofisia vakaumuksia.

5. TUNNUSTUKSELLISIA KOULUJA VASTAAN ESITETTYJÄ ARGUMENTTEJA

5.1 OPPIMISTULOKSET?

Jos oppimistulokset tunnustuksellisissa kouluissa olisivat selvästi muita kouluja huonompia, tämä olisi pätevä argumentti tunnustuksellisia kouluja vastaan. Näin ei kuitenkaan ole; opetusviraston tilastot osoittavat päinvastaista. Tunnustuksellisten koulujen ryhmän muodostavat kristilliset koulut, minkä vuoksi niitä tarkastellaan tässä osiossa keskittyen yhdeksännen vuosikurssin arvosanoihin. Ne Ruotsin kristilliset koulut, jotka eivät sisälly tähän kokoelmaan, ovat peruskouluja, joissa ei ole yhdeksättä vuosikurssia, sekä peruskouluja, joilla on yhdeksäs vuosikurssi, mutta joissa tiedot perustuvat alle kymmeneen oppilaaseen (nämä eivät näy opetusviraston kansallisissa tilastoissa).

Niinpä tämä selvitys sisältää vain 35 kristillistä koulua. Näiden koulujen tuloksia on verrattu koko maan kaikkien peruskoulujen tuloksiin. Seuraavassa on tehty vertailu myös maan kunnallisiin kouluihin. Tämä oppimistulosten vertailu voidaan tehdä useilla tavoilla, mutta tulokset ovat kaikissa tapauksissa samansuuntaisia. Alla olevissa vertailuissa olemme käyttäneet opetusviraston SALSA-tilastopalvelua vuodelta 2017.³⁰

Keskimääräiset ansiopisteet, 17 ainetta

Eri ryhmien keskimääräiset ansiopisteet olivat:

Kristilliset koulut	234,0 pistettä
Ruotsin kaikki koulut	223,5
Ruotsin kunnalliset koulut	217,7

Kristillisten koulujen tulos oli 10,5 pistettä korkeampi kuin koko maan keskiarvo ja 16,3 pistettä parempi kuin kunnallisten koulujen.

Oppimistavoitteen saavuttaneiden oppilaiden osuus

Oppimistavoitteen saavuttaneiden oppilaiden osuus (%), eli oppilaiden, jotka ovat suorittaneet hyväksytysti kaikki 17 ainetta:

Kristilliset koulut	78,6 %
Maan kaikki koulut	74,1
Maan kunnalliset koulut	71,8

Kristillisissä kouluissa oli suurempi osuus kaikissa oppiaineissa hyväksytyjä oppilaita kuin kansallinen keskiarvo, ero 4,5 prosenttiyksikköä. Kristilliset koulut olivat 6,8 prosenttiyksikköä korkeammalla kuin kunnalliset koulut.

³⁰ SALSA löytyy opetusviraston nettisivuilla <https://sirir.skolverket.se/siris/?p=SIRIS:164:0::NO::>

Kelpoisuus lukioon

Lukion ammattilinjalle kelpoisten oppilaiden osuus (%):

Kristilliset koulut	87,7 %
Maan kaikki koulut	82,5
Maan kunnalliset koulut	80,5

Kristillisissä kouluissa lukiopätevyuden omaavien oppilaiden osuus oli 5,2 prosenttiyksikköä suurempi kuin maan keskiarvo ja 7,2 prosenttiyksikköä suurempi kuin kunnallisten koulujen keskiarvo. Opetusviraston tilastojen mukaan tunnustuksellisten koulujen, tässä kristillisten koulujen, oppimistulosten voidaan siis katsoa olevan suhteellisen hyvät, selvästi valtakunnallista keskiarvoa paremmat ja vielä selkeämmin paremmat kunnallisiin kouluihin verrattuina.

Kansallisten kokeiden ja loppuarvosanojen välinen suhde

Valtakunnallisten kokeiden tuloksia verrattiin loppuarvosanoihin oppiaineissa ruotsi, matematiikka, englanti ja ruotsi toisena kielenä. Jos oppilaat ovat saaneet matalamman, saman tai korkeamman lopullisen arvosanan kuin kansalliset testitulokset, ne on merkitty kuhunkin sarakkeeseen. Taulukoista näkyy niiden opiskelijoiden osuus (%), jotka saivat alemman, yhtä suuren tai korkeamman loppuarvosanan valtakunnallisen kokeen arvosanaan verrattuna.

	Ruotsi				Matematiikka			
	Alempi	Yhtäsuuri	Korkeampi		Alempi	Yhtäsuuri	Korkeampi	
Kristilliset koulut	14,5	64,7	20,8	Ero	2,0	66,2	31,8	Ero
Maan kaikki koulut	9,5	60,7	29,8	+ 9,0	1,4	59,5	39,0	+ 7,2
Maan kunnalliset koulut	9,4	60,3	30,3	+ 9,5	1,4	58,6	40,1	+ 8,3

	Englanti				Ruotsi toisena kielenä			
	Alempi	Yhtäsuuri	Korkeampi		Alempi	Yhtäsuuri	Korkeampi	
Kristilliset koulut	10,6	78,8	10,6	Ero	12,5	78,6	8,9	Ero
Maan kaikki koulut	13,0	73,7	13,3	+ 2,7	5,4	59,7	34,9	+ 26,0
Maan kunnalliset koulut	13,2	73,6	13,2	+ 2,6	5,1	60,4	34,4	+ 25,5

Kun lopullista arvosanaa verrataan kansallisen kokeen tuloksiin, kristillisten koulujen oppilaat eivät saaneet korkeampaa lopullista arvosanaa samassa määrin kuin muiden vertailuryhmien opiskelijat. Ero oli suurin aineessa ruotsi toisena kielenä, jossa ero oli 29,6.³¹

Nämä tilastot osoittavat, että kristilliset koulut ovat yleensä haluttomia antamaan oppilaille korkeampaa arvosanaa kuin mihin oppilaat ovat yltäneet kansallisessa kokeessa. Niiden koulujen osalta, jotka antavat korkeamman arvosanan kansallisiin testituloksiin verrattuna, on syytä keskustella siitä, onko syynä se, että koulut haluavat miellyttää oppilaita vai ovatko korkeammat arvosanat itse asiassa tulosta oppilaiden muilla tavoin osoittamista paremmista tiedoista ja taidoista. Tämän asian syvempään analysointiin tarvitaan lisää tutkimusta.

Kristillisten koulujen opiskelutulokset ovat selkeästi vahvat ja niiden antamat hyvät arvosanat eivät ole miellyttämistarkoituksessa annettuja vaan pikemmin päinvastoin. Tämä selkeä tilastollinen perusta on luultavasti tärkeä syy siihen, miksi oppimistuloksia ei käytetä argumenttina tunnustuksellisista yksityiskouluista käytävässä keskustelussa. Tilanne on toinen, kun on kyse koulujen mahdollisesta erottavasta vaikutuksesta.

5.2 SEGREGAATIO?

Yksi tavallisimmista argumenteista tunnustuksellisia kouluja vastaan on, että ne vaikuttaisivat segregoivasti; että oppilaiden on tärkeää tavata muita, omista taustoista poikkeavia oppilaita. Tässä todellisuus antaa kuitenkin erilaisen kuvan kuin mitä yksityiskouluja vastustavat väittävät.

Timbro julkaisi keväällä 2018 tutkimuksen siitä, mitkä kansalliset ja uskonnolliset ryhmät ovat edustettuina Ruotsin tunnustuksellisissa kouluissa.³² Koska sellaisia tietoja ei saa rekisteröidä, perustuvat vastaukset koulujen johdon arvioon. 34 koulua vastasi kyselyyn; yli puolet kristillisistä kouluista, mutta vain kolme kymmenestä muslimikoulusta. Jälkimmäisessä ryhmässä oli siis suurempi puute vastauksissa.

Vain kolme koulua ilmoitti, että niiden oppilaiden joukossa oli vain yhden uskonnon edustajia: yksi vapaakirkollinen, yksi luterilainen ja yksi muslimikoulu. Muista kouluista useimmat ilmoittivat, että niillä oli 3–5 eri uskontoa, jotkut arvioivat eri uskontojen lukumääräksi yli 6. Väite uskontoon perustuvasta erottelusta on siten hylättävä valheellisena.

Mahdollisesta kansallisesta segregaatista vastaajat totesivat, että oppilaiden keskuudessa oli erittäin suuri lukumäärä eri kansallisuuksia. ”Monet koulut vastaavat, että heillä on 11–15 eri kansallisuutta, vain kaksi vastasi, että kansallisuuksia on edustettuna 3–5, eikä kellään ole vähempää kuin kolme. Sama koskee muslimikouluja. Yksi koulu arvioi kansallisuuksien määräksi 6–8 ja kaksi muuta 11–15.” Vastanneista kouluista kaksi kolmesta katolisesta koulusta ja yksi vapaakirkon kou-

31 Aineessa ruotsi toisena kielenä oli saatavilla tilastoja vain kahdesta kristillisestä koulusta. Useammassa kristillisessä koulussa on järjestetty kokeita ruotsissa toisena kielenä, mutta oppilaiden lukumäärä on ollut alle kymmenen, eivätkä ne siten ole mukana opetusviraston virallisissa tilastoissa.

32 Jonas Qvarsebo ja Fredrik Wenell. Konfessionella friskolor – samhällsproblem eller mänsklig rättighet? [Tunnustukselliset yksityiskoulut – yhteiskunnallinen ongelma vai ihmisoikeus?] Timbro, Stockholm 2018 <https://timbro.se/integration/konfessionella-friskolor-samhallsproblem-eller-mansklig-rattighet/>

lu erottuivat muista, sillä ne kaikki ilmoittavat, että niillä on yli 31 eri kansallisuutta edustettuna oppilaidensa keskuudessa. Väite siitä, että tunnustukselliset yksityiskoulut olisivat segregoivia on Timbron selvityksen perusteella siten hylättävä täysin perusteettomana.

Timbron lukuja voi verrata opetusviraston omiin SALSA- tilastoihin, jotka tukevat samaa lopputulosta. Tähänkin vertailuun on valittu kristilliset koulut, koska niistä saadaan laajimmat tilastotiedot.

Ulkomaalaistaustaisten oppilaiden osuus

Kristilliset koulut	24,6 %
Maan kaikki koulut	23,8
Maan kunnalliset koulut	23,9

Opetusviraston tilastoissa kristilliset koulut näyttävät vertailussa heterogeenisempina kuin monet kuvittelevat. Kansallisuuksien, kulttuurien ja kielten kirjo on laaja kristillisissä kouluissa. Myös kun punnitsemme ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden osuutta ja heidän oppimistuloksiaan, ovat kristilliset koulut vertailussa vahvoilla.

Ulkomaalaistaustaisten oppilaiden oppimistulokset

Ulkomaalaistaustaiset oppilaat ja heidän oppimistuloksensa:

Ulkomaalais- tausta syntynyt Ruotsissa	Tietovaatimukset kaikissa aineissa täyt- täneiden oppilaiden osuus (%)	Ammattilinjalle kel- poisten oppilaiden osuus (%)	Keskimääräiset ansiopisteet
Kristilliset koulut	82,7	92,5	233,3
Maan kaikki koulut	71,4	84,4	225,3
Maan kunnalliset koulut	69,0	82,4	219,1
Ulkomaalais- tausta syntynyt ulkomailla			
Kristilliset koulut	83,0	77,8	179,2
Maan kaikki koulut	47,0	57,9	179,4
Maan kunnalliset koulut	43,2	54,0	171,2

Ruotsissa syntyneet ulkomaalaistaustaiset kristillisten koulujen oppilaat saavuttivat tietovaatimukset paremmin kuin vertailuryhmien oppilaat. Tässä ryhmässä kelpoisuus lukioon oli 8,1 prosenttiyksikköä suurempi ja ulkomailla syntyneiden opiskelijoiden ryhmässä 19,9 prosenttiyksikköä suurempi kuin maan keskiarvo.

Ruotsissa syntyneiden ryhmässä arvosanapisteet olivat kansallisen keskiarvon yläpuolella ja ulkomailla syntyneiden opiskelijoiden ryhmässä maan keskiarvon tasolla.³³

Yhteenvedona voidaan todeta, että kristillisillä kouluilla on jatkuvasti paremmat tulokset kuin kansallinen keskiarvo, jossa on kaikki maan koulut. Niiden oppilaista suuremmalla osuudella on ulkomaalaistausta kuin sekä kunnallisissa kouluissa tai muissa yksityiskouluissa. Kristillisissä kouluissa on myös suurempi vastaavuus kansallisten kokeiden tulosten ja loppuarvosanojen välillä kuin kunnallisissa tai yksityiskouluissa.

Koska nämä pragmaattiset argumentit eivät puolla tunnustuksellisista yksityiskouluista luopumista, voidaan olettaa, että näitä kouluja vastustavat kriitikot turvautuvat muihin, ideologisiin perusteluihin. Näin on myös käynyt, ja siksi siirrymme nyt konkreettisiin tapauksiin, joissa kunnallisia tai yksityiskouluja on arvosteltu tai tarkasteltu itse tunnustuksellisen profiilin vuoksi.

Alkuperäisen raportin luku 6 esittelee lukuisia yksittäisiä viranomaispäätöksiä ja tapauksia, jotka liittyvät tunnustuksellisiin elementteihin ruotsalaisissa kouluissa. Luku on luettavissa kokonaisuudessaan ruotsiksi tämän raportin liitteenä samoin kuin alkuperäisessä julkaisussa Religionsförbud i skolan? Alkuperäinen raportti on ladattavissa Clapham Institutet -järjestön sivuilta www.claphaminstitutet.se

6. YHTENVEDO JA ANALYYSI

Yllä oleva katsaus osoittaa seuraavaa uskonnosta ja tunnustuksellisuudesta Ruotsin koulujärjestelmässä:

1) Ruotsin lainsäädännössä ja hallituksen tulkinnoissa on harmaa alue koskien sitä, mitä käytännössä tarkoitetaan "tunnustuksellisella", "tunnustuksellisella elementillä" ja "ei-tunnustuksellisella opetuksella" ja missä kulkee "vapaaehtoisuuden" raja. Tunnustuksellisia kouluja ja kunnallisten koulujen tunnustuksellisia elementtejä koskeva ohjaus ja valvonta osoittaa vääristyneen asenteen. Ilmiöitä, joita voidaan pitää tunnustuksellisina, mutta jotka on otettu itämaisestä perinteestä, kuten Östermalm-koulussa, hyväksytään aivan eri tavalla kuin ilmiöitä, jotka on otettu kristillisestä perinteestä.

Useat Ruotsin koulujen tarkastuslaitoksen esimerkit valvonta-asioista osoittavat myös kohtuuttoman ankaran arvioinnin sellaisia elementtejä kohtaan kuin aamuhartaus tunnustuksellisissa kouluissa. Tämä on ristiriidassa kansainvälisten sopimusten vaatimusten kanssa, jotka koskevat vanhempien oikeutta valita lapsilleen koulutus uskonnollisen vakaumuksen perusteella, kun taas samaan aikaan todistettavasti uskonnonvastaiset toimintamallit kunnallisissa kouluissa on ohitettu ilman toimenpiteitä. Muslimilapsia/-opiskelijoita varten neuvoja ja ohjeita antaneen Jönköpingin

³³ Verrattain harvassa kristillisessä koulussa (seitsemässä) oli riittävän suuri oppilaskunta, jotta ne olisivat mukana opetusviraston tämän alan tilastossa. Useimmissa kristillisissä kouluissa on ulkomaalaistaustaisia oppilaita, mutta opetusviraston tilastot vaativat kymmentä tai useampaa oppilasta vuosikurssilla yhdeksän. Laskelmat tehdään koulutasolla muutamien koulujen perusteella, mikä tekee tästä vertailusta epävarmemman kuin yllä esitetyt.

kunnan opetushallinnon esimerkki osoittaa, että perjantairukousten osalta näyttää siltä, että koulu ei yleensä tarjoa muslimiopiskelijoille vapaa-aikaa tuona aikana, mutta kouluja kannustetaan helpottamaan rukousaikojen seuraamista tai rukoustarpeen huomioon ottamista järjestämällä erityinen huone rukousta varten.

2) Tunnustuksellisten koulujen toiminnan vaikeuttamiselle tai kieltämiselle ei ole olemassa kestäviä käytännön syitä. Oppimistulokset ovat paremmat kuin muissa kouluissa, ja koulujen oppilaat kuuluvat laajaan kirjoon kansallisuuksia ja uskontoja. Valtakunnallisissa kokeissa osoitetun tiedon ja arvosanojen välinen vastaavuus on suurempaa tunnustuksellisissa kouluissa, ja myös ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden oppimistulokset ovat parempia kuin muissa kouluissa. Tunnustuksellisia kouluja vastustavilla ei siis ole mitään käytännön perusteluja, joihin tukeutua. Heidän kantansa voidaan siis katsoa perustuvan ideologiaan – eli he eivät muista syistä halua yhteiskuntaan tällaisia kouluja.

3) Kansainväliset sopimukset vahvistavat selvästi vanhempien oikeuden valita lapsilleen uskonnollisen vakaumuksensa mukainen koulutus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa käsitellyt tapaukset korostavat valtion velvollisuutta säilyttää tämä oikeus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on useissa tapauksissa todennut, että koulutuksen vapautta koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen määräys selventää, että oikeus moniarvoisuuteen koulutuksessa on olennaista demokraattisen yhteiskunnan säilyttämisen kannalta. Myös Euroopan komissio on todennut, että eurooppalainen yleissopimus takaa oikeuden perustaa ja ylläpitää yksityisiä kouluja.

4) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraa, että ei ole mahdollista luoda "arvoneutraalia" opetusta ilman useimpiin kouluaineisiin sisältyviä filosofisia, uskonnollisia ja muita arvoihin perustuvia näkökohtia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös todennut, että on tärkeää kunnioittaa jäsenvaltioiden kulttuuria ja perinteitä kussakin maassa, ja todennut, että jäsenvaltiot voivat vapaasti korostaa yhtä uskontoa muiden edelle, kun otetaan huomioon kyseisen uskonnon asema valtion historiassa ja perinteissä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan opetuksessa saa välittää tietoa uskonnollisista tai filosofisista kysymyksistä. Tämä on kuitenkin tehtävä objektiivisen, moniarvoisen ja kriittisen lähestymistavan ehdoilla. Tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltiot eivät saa indoktrinoida oppilaita tavalla, joka ei kunnioita heidän vanhempiensa uskonnollisia ja filosofisia vakaumuksia.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa käsitellyt tapaukset ovat koskeneet kunnallisia tai valtiollisia kouluja. Tuomioistuin ei vielä koskaan ole käsitellyt yksityiskoulua koskevaa tapausta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa käsitellyistä kahdesta, Italiaa ja Norjaa vastaan käydyistä tapauksesta seuraa, että kristinuskolle ja kristillisille symboleille on annettu erityisasema sen roolin vuoksi, joka kristinuskolla on ollut maan historiassa, perinteessä ja kulttuurissa. Sekularismia ei voida pitää arvoneutraalina, ja oppilaisiin maallistumista juurruttava opetus sisältää indoktrinaatiota, mikä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan ei ole sallittua. Tunnustuksellisten yksityiskoulujen ideana on myös se, että tunnustuksellista profilia on kunnioitettava sekä opetuksessa että koulutuksessa Euroopan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan mukaisesti.

Analyysimme edellä esitetystä on tämä:

- Valtioilla on erittäin vahva oikeudellinen perusta sallia tunnustukselliset koulut ja tukea niitä. Näiden koulujen lopettamiseksi tehdyillä poliittisilla aloitteilla ei ole kansainvälisen oikeuden tukea.
- Sekä aikaisemmat tutkimukset että aktiivinen viranomaisvallankäyttö ovat osoittaneet, että vahva uskonnonvastainen asenne on todellisuutta ruotsalaisessa koulussa. Tämä on osittain vastoin opetussuunnitelman vaatimusta, jonka mukaan ruotsalaisen koulun perusarvojen tulee nojautua nimenomaan kristillisen perinteen ja länsimaisen humanismin hallinnoimaan etiikkaan, ja osittain se on persoonallisen uskon omaaviin oppilaisiin kohdistuvaa kohtuutonta mielipidepainostusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toteaa, että raja koulun vapaudelle kulkee ”indoktrinoinnissa”. Tällaista indoktrinaatiota ei tietenkään saa tapahtua myöskään sekularismin edistämiseksi. Mielipidejohtajien, poliitikkojen ja virkamiesten on keskusteltava siitä, miten yhdessä reagoida niin, että ymmärrystä ja avoimuutta uskontoa kohtaan vahvistetaan.
- Koulujen valvonta on hyvä asia, ja on myönteistä, että ruotsalaisten koulujen tarkastamisesta vastaa ruotsalainen koulutarkastusvirasto. Mutta valvontatoiminta ei saa olla ideologisesti ennakkoluuloista siten, että elementtejä tai kouluja, jotka nojaavat uskonnolliseen perintöön tarkastellaan eri tavalla ja tiukemmin vaatimuksin kuin ilman tunnustuksellista perustaa olevia kouluja. Ei myöskään ole järkevää, että - kuten useissa tapauksissa on osoitettu - hindulaisuuden ja buddhalaisuuden tai islamin uskonnollisia elementtejä käsitellään suvaitsevammin kuin kristillisestä perinteestä peräisin olevia elementtejä.
- Nykyisen koululain valmistelutyö osoittaa, että tunnustuksellisesti painottuneissa kouluissa tunnustuksellisille elementeille voidaan opetuksessa antaa suhteellisen suuri tila koulupäivän aikana esimerkiksi aamurukouksen, hartauksien ja omaa uskonoppia syventävien elementtien muodossa. Tästä huolimatta koulujen tarkastusvirasto on kritisoinut juuri aamurukousta, hartauksia ja omaa uskonoppia syventäviä elementtejä. Samalla voidaan kyseenalaistaa, ovatko joissain kouluissa käytetty jooga ja mindfulness todella koululain objektiivisuussäännösten, tieteellisyyden ja todistetun kokemuksen mukaisia. Asenteemme on, että kaikkia kouluja ja kaikkia elementtejä tulee tarkastella samoilla ehdoilla, koko koulujärjestelmää koskevan opetussuunnitelman perusteella.
- Rinnakkain tämän kanssa on ryhmiä, jotka haluavat tehdä sekularismista kulmakiven ja keskeisen rakenteen kaikilla ruotsalaisen yhteiskunnan alueilla, joissa maallisten normien sanotaan olevan korkeimpia normeja, jotka ovat etusijalla uskonnollisiin normeihin nähden. Mutta samaan aikaan kristinuskolla on yksiselitteinen erityisasema Ruotsissa sen historian ja perinteen kautta, mutta myös nyky-yhteiskunnassamme. Tätä perintöä sekulaarihumanistiset ihanteet eivät koskaan tule pyyhkimään pois. Italialaisessa krusifiksitapauksessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin päätti, että myös sekularismi on ”filosofinen vakaumus”, eikä sitä sellaisena voida koskaan pitää neutraalina lähtökohtana, vaan se muodostaa perusasenteen kuten muutkin.
- Tämä selvitys osoittaa, että lainsäädäntöneuvoston ja lausuntotahojen kanta oli aivan oikea, että tunnustuksellisuuden käsite tulisi määritellä lakitekstissä, jotta välttyttäisiin sen soveltamisen vai-

keuksilta. Koulutarkastusviraston tulkintoihin jää paljon toivomisen varaa, myös kun mietitään miten tulisi ymmärtää käsite ”tunnustuksellisen harjoittamisen luonteinen”. Tässä voisi väittää, että on yhtä tunnustuksellista laulaa perinteisiä jouluvirsiä tai kuunnella papin lukemaa jou-luevankeliumia, kuin lukea historiankirjasta Kustaa Vaasan puhetta, jossa monin tavoin vedotaan Jumalan rooliin yhteiskunnassa ja elämässä. Myös sekulaaristi suuntautuneiden henkilöiden on myönnettävä, että kristilliset virret ja perinteiset joulunäytelmät koulun päättäjäsissä ovat vält-tämätön osa maamme historiaa, kulttuuriperintöä ja perinteitä, joihin Ruotsin koululaisilla on oikeus ottaa osaa.

- Ruotsin opetussuunnitelman mukaan koulujen arvopohjan on oltava sopusoinnussa kristillisen perinteen ja länsimaisen humanismin varaan rakentuvan etiikan kanssa. Valtiollinen opetussuun-nitelmakomitea toteaa, että ”koulun toiminta ei ole, eikä sen pitäisi olla arvoneutraalia. Kuten ennenkin, sen on perustuttava eettisiin normeihin, kuten ihmiselämän loukkaamattomuuteen, yksilön vapauteen, solidaarisuuteen heikkoja ja haavoittuvia kohtaan, yksilön kunnioittamiseen ja itsemääräämisoikeuteen ja kaikkien tasavertaiseen arvoon, jotka kristillisen etiikan ja länsimaisen humanismin kautta ovat maassamme syvälle juurtuneita.³⁴
- Lisäksi selvityksessä todetaan, että ”kristinuskolla on ollut ja on suuri merkitys ruotsalaisessa yhteiskunnassa” ja että ”sen vaikutus ulottuu laajalle kulttuurista, lainsäädännöstä, yhteiskunta-moraalista, oikeusjärjestelmästä tapoihin ja perinteisiin” ja että kristinuskolla oli erityinen asema, koska se ”loi perustan ruotsalaisen ja länsimaisen kulttuurin ja yhteiskunnallisen kehityksen ym-märtämiselle ja että kristillinen etiikka on siksi osa kansallista kulttuuriperintöä”.
- Ruotsin opetussuunnitelmassa todetaan, että kaikkien koulujen tehtävänä on ymmärtää omaa kulttuuriperintöä. Ruotsin kulttuuriperintö on kristillinen, aivan kuten pohjoismaisten naapuri-maidemme. Kristillinen ihmiskäsitys ja kristillinen maailmankuva ovat olleet perustana Ruotsin opetustoimelle jo tuhat vuotta. Tätä taustaa vasten kunnallisten koulujen päättäjäsien yksityis-kohtainen valvonta kirkoissa muuttuu hieman absurdiksi, kun Ruotsin koulujen tarkastusvirasto lajittelee virsiä ja kieltää pappeja ja pastoreita toivottamasta oppilaille Jumalan siunausta.
- Tunnustuksellisuuden käsite Ruotsin koululainsäädännössä ja opetussuunnitelmassa on samalla aivan liian epätäsmällinen ja se pitäisi vaihtaa. On syytä toistaa, että kaikki ruotsalaiset koulut ovat jossain määrin tunnustuksellisia. Se arvojen ohjaama opetussuunnitelma, joka Ruotsilla on, sanoittaa johdannossaan joitain tunnustuksellisia periaatteita, kun se asettaa viisi perustavaa laatua olevaa arvoa ja neljä kasvatustavoitetta, jotka kaikkien koulujen tulisi välittää opetuksessaan ja kasvatuksessaan yleensä.
- Ne ovat moraalisia arvostuksia, jotka eivät perustu tieteellisiin tosiasioihin, vaan vakaumukseen, jota pidämme niin itsestään selvänä, että meiltä jää huomaamatta sen juuri olevan tunnustukselli-nen filosofinen vakaumus. On erityisen hämmäntävää, että kappale, jossa todetaan mitä tunnus-tusta ruotsalaisen koulun tulisi edustaa ja välittää, päättyy lauseeseen siitä, kuinka opetuksen on oltava ei-tunnustuksellista.

34 SOU 1994:92 s. 43 [Valtion virallinen selvitys]

- Nykypäivän ruotsalainen koulu ei siis ole sen vähempää tunnustuksellinen kuin luterilainen kansakoulu virsineen ja aamurukouksineen. Erona on se, että monet nykyään kieltävät uskonnollisen perustan olemassaolon, vaikka opetussuunnitelmassa viitataan kristilliseen etiikkaan ja länsimaiseen humanismiin. Kun tarkastelemme tämän päivän opetussuunnitelman perusarvoja, on vaikea sivuuttaa sitä, kuinka vahvasti ne liittyvät kristilliseen perinteeseen, mikä myös opetussuunnitelmassa todetaan.
- Parempi, helpommin tulkittava ja oikeudellisesti varmempi muotoilu olisi, että ”kaiken opetuksen on oltava tietopohjaista ja monipuolista sekä jokaisen ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa”. Tämä on tärkeää uskoon pohjautuvassa koulussa, muttei vähemmän olennaista ja tarpeellista muissakaan kouluissa.
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että on tärkeää, että vanhempien uskonnollisia ja filosofisia näkemyksiä kunnioitetaan kaikessa julkisen tahon järjestämässä opetuksessa. Se ei estä sitä, että opetuksessa välitetään tietoa uskonnollisista tai filosofisista kysymyksistä. Tämä on kuitenkin tehtävä objektiivisen, moniarvoisen ja kriittisen lähestymistavan ehdoilla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että jäsenmaat eivät saa indoktrinoida oppilaita tavalla, joka ei kunnioita vanhempien uskonnollisia tai filosofisia vakaumuksia, ja myös sekularismia edistävä indoktrinointi on kiellettyä.
- Se, että koulunkäynti ei täytä vaatimuksia monipuolisuuden, objektiivisuuden ja opiskelijan arvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen suhteen, on ongelma, joka ei koske ensisijaisesti ns. tunnustuksellisia kouluja. Esitetyn kaltaisella koululain ja opetussuunnitelman uudelleenmuotoilulla voisimme rakentaa perustan koululle, joka kunnioittaa kaikkien oppilaiden uskoa ja vakaumuksia vaarantamatta kansainvälisten ihmisoikeusjulistusten mukaisia oikeuksia valita koulutus. Vain siten saamme todellisesti avoimen ja suvaitsevaisen ruotsalaisen koulun.

LÄHTEITÄ

Kansainvälisiä virallisia lähteitä:

YK:n ihmisoikeuksien julistus

Taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

Lapsen oikeuksien yleissopimus

Euroopan unionin perusoikeuskirja 2012 / C 326/02

Euroopan yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi

Euroopan komission / Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen päätökset:

Case Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium vs. Belgia, päätös nro 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23. heinäkuuta 1968

Karnell & Hardt vs. Ruotsi, päätös nro 4733/71, 28. toukokuuta 1973.

Kjeldsen, Busk Madsen ja Pedersen vs. Tanska, päätös nro 5095/71, 5920/72, 5926/72, 21 maaliskuuta 1975

Ingrid Jordeb Foundation of Christian schools ja Ingrid Jordeb vs. Ruotsi, 11533/85, 6. maaliskuuta 1987

Angeleni vs. Sverige, päätös nro 10491/83, 3. joulukuuta 1986

Campbell vs. Yhdistynyt kuningaskunta, päätös nro 13590/88, 25. maaliskuuta 1992

Valsamis vs. Kreikka, päätös nro 21787/93, 18. joulukuuta 1996

Efstratiou vs. Kreikka, päätös nro 24095/94, 18. joulukuuta 1996

Folgerö vs. Norja, päätös nro 15472/02 [GC], 29. kesäkuuta 2007

Hasan and Eylem Zengin vs. Turkki, päätös nro 1448/04, 9. lokakuuta 2007

Lautsi vs. Italia, päätös nro 30814/06 [GC], 18. maaliskuuta 2011

Virallisia ruotsalaisia lähteitä:

Skollag (2010:800), SFS nr: 2010:800, Utbildningsdepartementet (Ruotsin koululaki)

Ny läroplan för grundskolan (Uusi peruskoulun opetussuunnitelma), m.m. Utbildningsutskottets betänkande (Koulutusvaliokunnan raportti) 1993/94:UBU01 jne.

Fristående skolor m.m. Proposition 1995/96:200, Regeringen (Itsenäiset koulut jne. Hallituksen esitys 1995/96: 200)

Den nya skollagen – för kunskap valfrihet och trygghet, Proposition 2009/10:165, Regeringen (Uusi koululaki - tiedon, valinnanvapauden ja turvallisuuden puolesta. Hallituksen esitys)

Konfessionella inslag i skolväsendet, regeringens kommittédirektiv 2018:15 (Tunnustukselliset elementit koulujärjestelmässä, Valtioneuvoston direktiivi 2018:15)

1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) (V. 1994 oppivelvollisuuden opetussuunnitelma)

Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) (Vapaaehtoisten koulujen opetussuunnitelma)

Läroplan för förskolan (Lpfö 98) (Esikoulun opetussuunnitelma)

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11) (Peruskoulun, esikoululuokan ja iltapäiväkerhojen opetussuunnitelma)

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011 (Gy 2011) (Lukion opetussuunnitelma, tutkintotavoitteet ja lukion yhteiset oppiaineet)

Skola för bildning, Huvudbetänkande av Läroplanskommittén (SOU 1992:94) (opetussuunnitelmatoimikunnan pääraportti)

Bildning och kunskap, Särtryck ur läroplanskommitténs betänkande Skola för bildning (SOU 1992:94) (Koulutus ja tieto, Uusintapainos opetussuunnitelmatoimikunnan mietinnöstä Skola för bildning)

Begreppet ”religiös friskola”? Riksdagsmotion 2007/08:Ub 407 av Alf Svensson (KD) 48 (Käsité ”uskonnollinen vapaakoulu.” Ruotsin valtiopäivillä tehty esitys / Alf Svensson.)

Icke-konfessionell undervisning, Riksdagsmotion 2007/08:Ub516 av Marie Granlund m.fl. (S) (Ei-tunnustuksellinen opetus. Valtiopäiväesitys/Marie Granlund.)

Mer om... Fristående skolor. Skolverket, broschyr, senaste version april 2015. (Lisää... Itsenäisistä kouluista. Ruotsin koulutusvirasto, esite, uusin versio huhtikuu 2015)

Råd och riktlinjer för muslimska barn/elever i Jönköpings kommuns skolor: Överenskommelser mellan skolan och de muslimska församlingarna i Jönköping, Skol- och barnomsorgsförvaltningen, Jönköpings kommun 2010 (Ohjeita ja ohjeita muslimilapsille / -opiskelijoille Jönköpings kunnan kouluissa: Sopimukset koulun ja Jönköpings islamilaisien seurakuntien välillä. Koulu- ja lapsiasiainhallinto, Jönköpings kunta 2010)

Kirjallisuutta ja artikkeleita

Aronson, Torbjörn Kristen skola i Sverige under tusen år Areopagos, Uppsala 2016

Bernitz, Hedvig ”EU-rätten och de konfessionella friskolorna”, Signum 2/2018

Kittelman Flensner, Karin Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden, University of Gothenburg, 2015

Orlenius, Kennert, Värdegrunden – finns den? Liber, Stockholm, 2 uppl 2010

Qvarsebo, Jonas och Wenell, Fredrik Konfessionella friskolor – samhällsproblem eller mänsklig rättighet? Timbro, Stockholm 2018

Terjestam, Yvonne Mindfulness i skolan: om hälsa och lärande bland barn och unga Studentlitteratur, Lund 2010

Thurfjell, Karin ”Flera muslimska skolor delar upp flickor och pojkar” Svenska Dagbladet 3/9 2016

Internetlähteitä

Karnov Juridik Rättsdatabas (Karnov Juridik lakitietokanta)

Skolinspektionens beslut och rapporter:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/>
(Koulutarkastusviraston päätökset ja raportit)

Skolverkets databas SIRIS: <http://siris.skolverket.se/siris/f?p=Siris:1:0>
(Ruotsin kouluviraston tietokanta)

E-post från Helena Schiöler den 20 juni 2018, hänvisning till Anna Sellin, Avdelningschef Analys- och statistikavdelning, Skolinspektionen

LIITE: (alkuperäisen raportin luku 6)

6. Myndighetsbedömning av konfessionella inslag i enskilda ärenden

I denna rapport har vi granskat tillsyns- och anmälningsärenden från Skolinspektionen, innehållande konfessionella inslag. Myndigheten kategoriserar inte ärenden utifrån om de innehåller konfessionella inslag, men anmälningar mot skolor har av Skolinspektionen registreras under de tre kategorierna ”Utbildningens innehåll”, ”Huvudmannens organisation och styrning” samt ”Övrigt”.

Genomgången gör inte anspråk på att vara fullständig, utan är begränsad av de sökkriterier och fall som Skolinspektionen har angivit. Vi har sålunda undersökt de inkomna anmälningsärenden som Skolinspektionen och dess statistikenhet anger berör konfessionella inslag eller närliggande frågeställningar i undervisningen. De flesta av dessa är inkomna mellan 2010 och 2016, ett fåtal beslut från 2009. De första ärendena som redovisas rör anmälningar gällande konfessionella inslag i skolavslutningar och de senare rör övriga anmälningsärenden gällande konfessionella inslag.

Inom den regelbundna tillsynen hos Skolinspektionen särredovisades konfessionella inslag fram till 2014 och i denna rapport har vi har granskat de skolenheter som enligt Skolinspektionen fått påtalade brister i detta avseende mellan 2011-2014. Den skola som mottagit flest anmälningar gällande konfessionella inslag är den muslimska friskolan Al-Azharskolan i Stockholm, som mottagit 45 anmälningar.

Den senaste sammanställningen som Skolinspektionen har presenterat, är fram till sista augusti 2017. Vi har även begärt att få ut senare beslut från Skolinspektionen efter denna tidsperiod. Skolinspektionen har emellertid via sin avdelningschef för analys- och statistikavdelning, anfört att begäran ”kräver omfattande manuellt arbete och att sammanställningen inte kan göras tillgänglig med rutinbetonade åtgärder” och att Skolinspektionen därför ”inte har möjlighet att tillmötesgå begäran”. (Helena Schiöler, e-post den 20 juni 2018, hänvisning till Anna Sellin, Avdelningschef Analys- och statistikavdelning, Skolinspektionen)

Utöver besluten som särredovisats av Skolinspektionen har vi även granskat enskilda ärenden som innehållit konfessionella inslag, ett ärende som har hanterats av en kommun, samt två tillståndsärenden gällande ansökan om tillstånd för ny, konfessionell skola som varit föremål för prövning i förvaltningsdomstolar.

6.1 Anmälningsärenden – jul- och sommaravslutningar i kyrkan

Nya Lundensskolan

(Skolinspektionens Dnr 2011:3039)

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 7 september 2009 där anmälaren gjorde gällande att Nya Lundensskolan hade för avsikt att upprätta en lista på elever utifrån en blankett om ansökan om befrielse från deltagande i avslutningen. Skolinspektionen fann inte skäl att då utreda frågan, och avskrev därför ärendet. Den 21 oktober 2009 inkom en ny anmälan från samma person. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Stadsdelsnämnden i Örgryte i Göteborgs stad hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Nya Lundensskolans avslutningar.

Anmälaren anförde att denne vidhöll sin ståndpunkt i frågan att skolan registrerat elevernas ansökan om befrielse, och att registreringen baserat sig på religiösa kriterier. Programmet vid avslutningen i juni 2009 var konfessionellt och anmälaren anförde att ”ingen har rätt att tvinga medborgarna att delta i religiösa

sammanhang eller att ange sin religiösa övertygelse”. Anmälaren framhöll att denne var kritisk till att man måste ansöka om befrielse från ett inslag i skolan och menar att eleven på så sätt definieras som ett undantagsfall.

Stadsdelsnämnden i Örgryte i Göteborgs stad genmälde och anförde att skolan inte registrerat vilka elever som valde att inte närvara vid skolavslutningen i kyrkan. Stadsdelsnämnden framhöll vidare att personalen varje år har en diskussion kring hur skolavslutningarna arrangeras, och som ett led i detta arbete hade skolan valt att undersöka hur många elever som inte kände sig bekväma med att närvara i kyrkan. Inför skolavslutningen i juni 2009 var det enligt undersökningen fyra eller fem av skolans 370 elever som valt att inte delta. Nya Lundensskolan fann mot bakgrund av vad undersökningen visade sålunda inte skäl att arrangera skolavslutningen på något annat sätt än tidigare. Stadsdelsnämnden framhöll även att skolavslutningen inför julen 2009 förutsattes vara i kyrkan, och att kyrkan var bokad.

Skolinspektionen anförde i sitt beslut att det inte förkommit något tvång i frågan om att uppge sin religiösa åskådning gällande frågan om att inte närvara vid skolavslutningen. Skolinspektionen fann inget stöd för påståendet om en upprättad lista avseende befrielse från skolavslutningen. Skolinspektionen prövade frågan om avslutningen kunde anses vara konfessionell och anförde att avslutningen hölls i kyrkan med psalmsång i form av den traditionella ”Den blomstertid nu kommer” och att prästen höll ett tal. Skolinspektionen ansåg att såvitt utredningen visat förekom inte bön, välsignelse, trosbekännelse, eller andra religiösa inslag. Skolinspektionen menade att bön fick anses vara konfessionellt. Skolinspektionen bedömde att det inte förekommit sådana inslag som anses som konfessionella. Tonvikten hade i enlighet med myndigheternas praxis varit på traditioner och samvaro, och avslutningen var därför förenlig med hållande författningar. Skolinspektionen erinrade avslutningsvis om kontroller över hur skolavslutningarna är utformade om de hålls i kyrkan och ansåg att skolan ”noga borde överväga” om en avslutning skulle hållas i kyrkan.

Esperedsskolan

(Dnr 2009:4357)

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 28 december 2009 från en förälder vid Esperedsskolan i Halmstad kommun. Skolinspektionens hade att ta ställning till om Halmstad kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet av Esperedsskolans julavslutning. Prövningen omfattade även rätten att befrias från obligatoriska inslag. Till stöd för sin uppfattning anförde anmälaren att Esperedsskolans tre senaste avslutningar för terminerna hållits i kyrkan. Prästen i den aktuella församlingen hade varit närvarande vid alla tillfällen, och hade talat om Gud och Jesus samt utdelat ”Guds välsignelse”. Anmälan gav uttryck för att avslutningen ändå var att betrakta som en ”religiös akt” som mer kunde likna vid en ”mässa” eller en ”lektion i religionskunskap där prästen och övriga anställda i kyrkan hade huvudrollerna”. Anmälan framhåller särskilt inslaget att prästen ”predikar” inför barnen och sade ”bland annat att julen firas tack vare Jesu födelse”. Anmälares uppfattning sammanfattas i anmälan i att; ”skolan har inte lyckats med att få prästen att vara neutral i sammanhanget”.

Skolan uppgav sig ha fört samtal med berörda präster innan avslutningen den 18 december 2009, om att ”tona ned de religiösa inslagen” och att ”inte läsa välsignelsen för barnen”. Kommunen anförde vidare att utformningen av akten var ett julspel, med medverkan av personal och elever från Esperedsskolan, samt skolans musiklärare. Kommunen medgav att psalmer sjöngs, men framhöll att prästen inte läste välsignelse för barnen, utan sa: ”jag vill önska er en riktigt god jul och Guds välsignelse”.

I sitt beslut angav Skolinspektionen att avslutningen hölls i kyrkan och en präst var en framträdande karaktär och att det förekom psalmer och välsignelse. Skolinspektionen ansåg att dessa inslag fick anses vara

konfessionella. Skolinspektionen menade därför att tonvikten inte hade varit på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro. Skolinspektionen kritiserade mot bakgrund härav Halmstads kommun.

Bokenässkolan

(Dnr 2010:166)

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 13 januari 2010 från en anonym förälder vid Bokenäs skola i Uddevalla kommun. Skolinspektionens hade att ta ställning till om Uddevalla kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Bokenässkolans julavslutning. Anmälaren anförde att det i Bokenäs kyrka av tradition hölls en avslutning som hade formen av en gudstjänst där det förekom klockringning, predikan, bibelläsning, bön, psalmer m.m.

Kommunen anförde att det fanns en frivillighet i att delta vid stunden i kyrkan, och att högtidsstunden inte skulle uppfattas som en avslutning. Kommunen medgav att det förekommit bön, bibelläsning och psalmsång, men ingen predikan utan ett tal av prästen om varför julen firas. Merparten av samlingen i kyrkan bestod av elever som uppträdde med sång och musik och kommunen medgav att högtidsstunden innehöll inslag av religiös karaktär. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att avslutningen hölls i kyrkan och en präst höll tal det förekom bön och välsignelse. Skolinspektionen anförde att bön och välsignelse får anses vara konfessionella inslag. Mot bakgrund härav kritiserades Uddevalla kommun.

Gånghesterskolan

(Dnr 2010:3865)

I anmälan följer att Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 14 juni 2010 gällande en skolavslutning. Skolinspektionens hade att ta ställning till om Borås kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under skolans julavslutning. Av anmälan framkom att avslutningen hölls i ett församlingshem och att en präst talade om vad "Gud gett till var och en", samt uppmanat barnen att knäppa händerna och be en bön tillsammans. Dessutom sjöngs två psalmer. Anmälaren ifrågasatte därför att skolan tagit sig friheter att "utöva religiösa handlingar".

Skolinspektionen anförde att det är viktigt att det är rektorn som "behåller kontrollen" över hur skolavslutningarna är utformade om de hålls i kyrkan. I förevarande fall menade Skolinspektionen att avslutningen hölls i kyrkan och en präst höll tal det förekom bön och välsignelse. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att bön och välsignelse får anses vara konfessionella inslag. Skolinspektionen fann slutligen att den omsändighet att sammankomsten hölls i kyrkans lokaler, eventuellt kunde påverka trosriktningen utifrån hur avslutningen utformas. I förevarande fall hade avslutningen hållits i ett församlingshem, med psalmsånger och bön. Skolinspektionen ansåg att uppmaningen att be en bön fick anses som ett konfessionellt inslag. Mot bakgrund härav kritiserades Borås kommun.

Kyrkbackeskolan

(Dnr 2010:166)

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 12 juni 2010 från en anonym förälder vid Kyrkbackeskolan i Ljusnarsbergs kommun. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Ljusnarsbergs kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Kyrkbackeskolan skolavslutning.

Anmälaren anförde att det i kyrkan förekommit att prästen läst "Herrens välsignelse" och att detta var ett religiöst inslag "som inte hörde hemma i skolan". Kommunen genmälde och anförde att kyrkan och

sporthallen var de enda lokaler som kunde inhysa tillräcklig många personer. Skolan hade därför under ett antal år disponerat skolan för avslutningarna. Kommunen menade att eftersom en avslutning präglas av en högtidlig stämning passar kyrkan bättre för ändamålet. Det program som skolan sammanställt inför avslutningen utgjordes av musikinslag av skolans elever, tal av rektor, betygs- och stipendieutdelning samt gemensam sång av ”Den blomstertid nu kommer”.

Tyngdpunkten låg enligt kommunens uppfattning därför på elevernas egna framträdanden. Prästens anförande var enligt kommunen överenskommet med kyrkoherden år 2009, och även i den del att välsignelsen skulle utelämnas. Under den nuvarande avslutningen valde prästen att, efter anförandet som hade sin utgångspunkt i sommarledigheten, avslutningsvis läsa välsignelsen.

Skolinspektionen anförde i sitt beslut att avslutningen hölls i kyrkan, att en präst höll tal och att det förekom välsignelse under två tillfällen. Skolinspektionen ansåg att välsignelse får anses vara konfessionellt. Avslutningen i Kyrkbackeskolan innehöll konfessionella inslag, och tonvikten hade i detta fall inte varit på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro. Ljusnarsbergs kommun hade enligt Skolinspektionen därför inte handlat i enlighet med författningarna vad gällde genomförandet av skolavslutningen den 11 juni 2010. Mot bakgrund härav kritiserades Ljusnarsbergs kommun.

Fritslaskolan

(Dnr 2011:102)

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 12 januari 2010. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Marks kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Fritslaskolans avslutning. Anmälaren anförde att skolavslutningen hade formen av en gudstjänst, och att prästens bidrag hade varit att berätta om Jesu födelse samt be en bön. Anmälaren anförde ”att tvinga eleverna delta i denna aktivitet måste vara fel”.

Kommunen genmälde och anförde att skolavslutningen i kyrkan hade varit en lång tradition i Fritsla. Avslutningen hade diskuterats genom en planeringsgrupp med förslag som givits till rektor, och där programmet för avslutningen fastställdes. Tyngdpunkten var enligt kommunens uppfattning därför på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro. Prästens anförande var enligt kommunen överenskommet genom rektor och prästen inför avslutningen. Prästen fick som värd för kyrkan hälsa eleverna välkomna. Under den nuvarande avslutningen valde prästen att berätta om vad julen innebar för honom personligen, men att detta enligt rektorn inte var att betrakta som en predikan. Julevangeliet lästes, och prästen tände ljus i kyrkan samtidigt som han bad ”Gud som haver barnen kär”. Vid två tillfällen bad prästen en bön för alla som satt i kyrkan. Detta inslag ansåg kommunen bröt mot de anvisningar som rektorn givit prästen vid genomgången av programmet.

Skolinspektionen anförde i sitt beslut att avslutningen hölls i kyrkan med läsning av julevangeliet och psalmsång av ”Stilla natt” och ”Nu tändas tusen juleljus”. Prästen höll ett tal om sina tankar kring julen och bad en bön under två tillfällen. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att bön får anses vara konfessionellt och att avslutningen i Fritslaskolan innehöll konfessionella inslag genom bön. Marks kommun hade enligt Skolinspektionen därför inte handlat i enlighet med författningarna vad gällde genomförandet av skolavslutningen den 11 juni 2010. Mot bakgrund härav kritiserades Marks kommun.

T4-skolan

(Dnr 2011:3039)

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 10 maj 2010. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Hässleholms kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet

under T4-skolans avslutning. Anmälaren anförde att denne hade frågat sitt barn om hur skolavslutningen hade varit utformad, och fått information om prästen hållit tal med starka religiösa inslag, bön för eleverna, samt välsignelse av eleverna.

Anmälaren framhöll att denne önskade ”ett omedelbart stopp på T4-skolans utformning av skolavslutningen”, samt att det skulle ske en genomlysning av samtliga skolor i kommunen så att detta inte förekom på flera ställen. Kommunen genmälde och att vid skolavslutningen hade eleverna en gemensam samling med sin klass i skolan, en avslutning i Hässleholms kyrka och lunch i skolmatsalen. Skolavslutningen utformades så att tonvikten låg på traditioner, högtidlighet och den gemensamma samvaron. Programmet var följande; -Prästen hälsade välkommen, - Klockringning, - T4-skolans skolorkester, - Psalm 116, - ”Utbyte av tankar inför julen” av prästen, - Psalm 114, - ”Julhälsning” av rektorn, - T4-skolans skolorkester, - Avslutningsord av prästen. Det förekom ingen predikan eller bön. Däremot läste prästen välsignelse, något som skolan uppgav inte skulle ingå framöver. Kommunen ansåg inte att avslutningen innehöll starka religiösa inslag då prästen lade stor tonvikt på bemötande och värdegrundsfrågor i sitt tal. Inför varje skolavslutning var det brukligt för skolan att diskutera frågan om hur skolavslutningen skulle utformas i en föräldrareferensgrupp.

Skolinspektionen anförde att en präst, förutom att hälsa välkommen, också talade vid två tillfällen under skolavslutningen samt höll i avslutningsorden. Prästen läste dessutom en välsignelse. Vid två tillfällen förekom det psalmsång, dels ”Nu tändas tusen juleljus” och dels ”Stilla natt”. Enligt Skolinspektionens samlade bedömning hade tonvikten vid avslutningen därvid inte legat på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro utan innehållit konfessionella inslag. Skolinspektionen kritiserade Hässleholms kommun.

Sammanfattning

I sin bedömning av dessa ärenden har Skolinspektionen bedömt bön och välsignelse som konfessionella inslag, vilket föranlett till kritik och förelägganden. Utgångspunkten när de friat har varit om tyngdpunkten varit på ”traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro”. Likväl kan detta hävdas vara fallet för flera skolor som trots detta fått kritik; här har inte Skolinspektionens bedömning varit stringent.

Det tycks också finnas brister i hur Skolinspektionen har bedömt den viktiga distinktionen mellan om en elev närvarar vid konfessionella inslag och om en elev uppmanas att själv medverka vid konfessionella inslag. Exempelvis finns det en avsevärd skillnad mellan om en präst på ett enkelt sätt läst en välsignelse, önskat eleverna Guds välsignelse, på ett mer gudstjänstliknande sätt ber ut Guds välsignelse eller om prästen uppmanar eleverna att be med i en bön. Skolinspektionen tycks inte heller se skillnaden mellan att närvara i en lokal där någon ber en bön, och att själv uppmanas att delta i bönen. Det första torde inte vara problematiskt utifrån skollagens skrivningar, medan det andra vore ”inslag av utövande bekännelsekaraktär”, vilket inte är tillåtet i kommunala skolor. Denna skillnad borde ha varit tydligare i Skolinspektionens bedömningar.

6.2 Anmälningsärenden – konfessionella inslag i utbildning / undervisning

Solängsskolan

(Dnr 42-2009:3978)

Solängsskolan är en fristående förskola med kristen profil i Örkelljunga. Skolinspektionen tog den 10 december 2009 emot en anmälan mot förskolan. Anmälaren hade ett barnbarn i första klass och angav i sin anmälan bl.a. att ”barnen får gå till aulan och be”. Av Skolinspektionens beslut framgår att alla elever

i f-9 hade gemensam morgonsamling under en kvart en gång i veckan.

Skolinspektionen påpekade att Skolinspektionen inte har tillsyn över enskilda förskolor utan denna tillsyn utövas av respektive kommun men yttrade avseende uppgifterna om morgonsamlingen, att undervisningen vid fristående skolor ska vara allsidig och saklig och att konfessionella inslag ska vara frivilliga för eleverna att delta i.

Andreasgymnasiet

Dnr 42-2010:1020. Beslut den 8 juni 2018.

Andreasgymnasiet är en fristående gymnasieskola med kristen profil i Solna kommun. Skolinspektionen fick den 25 februari 2010 en anmälan från en elev som gick vid skolan. Enligt anmälan hade personal på skolan under lektionstid uttryckt att homosexualitet och bisexualitet är synd. Huvudmannen hade på fråga från Skolinspektionen inte tillbakavisat anmälarens uppgifter om att homosexualitet beskrivits som en synd utan framförde att enligt Andreasgymnasiets stadgar är Bibeln en utgångspunkt. Huvudmannen angav att skolan inte fått information om att någon elev känt sig kränkt och att om hot bland eleverna skulle förekomma får eleven en varning som kan leda till avstängning.

Skolinspektionen angav i sitt beslut att den nya skollagen trädde ikraft den 1 augusti 2010, men att 1985 års skollag skulle fortsätta att tillämpas fram till den 1 juli 2011. Enligt Skolinspektionens bedömning ”är det inte förenligt vare sig med värdegrunden för skolan eller med bestämmelserna om skolans arbete mot kränkande behandling i 14 kap. skollagen att skolans personal under undervisningen eller i övriga delar av skolans verksamhet framhåller homosexualitet som synd.” I beslutet riktade Skolinspektionen kritik mot den ideella föreningen Andreasgymnasiet för att ”inte ha följt författningarnas krav när det gäller skolans värdegrundsarbete och arbete för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling”. Vidare kritiserade Skolinspektionen Ideella föreningen Andreasgymnasiet för att ”inte ha följt författningarnas krav när det gäller skolans plan mot kränkande behandling.”

Skolinspektionen angav i beslut av den 8 juni 2018 att inspektionen utreder bland annat anmälningar om kränkande behandling och utövar tillsyn över 14 a kap. skollagen och att Diskrimineringsombudsmannen utreder anmälningar om diskriminering och trakasserier enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567). Skolinspektionen angav i sitt beslut att anmälan därför överlämnats till Diskrimineringsombudsmannen.

Grenadjärskolan

(Dnr 42-2011:3511, 2011:3737)

Grenadjärskolan är en fristående grundskola i Örebro med kristen profil som drivs av stiftelsen Genadjärskolan. Enligt en anmälan den 10 juni 2011 hade en elev inte beretts plats i skolan på grund av en piercing, och det påstods dessutom att skolans klädregler innebar ett förbud mot huvudbonad som i förlängningen innebär att religiösa elever i slöja utestängs från skolan. Enligt skolan förekom inget sådant förbud mot slöja och enligt Skolinspektionens beslut framgår det varken av skolans ”överenskommelse om klädkod” eller av övrig dokumentation i ärendet, att något sådant förbud förelåg. Däremot bedömde Skolinspektionen ändå att Genadjärskolans agerande att förbjuda en elev att ha piercing med hänvisning till klädkoden, hade brutit mot skollagens bestämmelser om att låta skolan stå öppen för alla elever.

Strandskolan i Vilhelmina

(Dnr 2012:1344)

Strandskolan i Vilhelmina är en fristående grundskola med kristen profil. Huvudman är den ideella föreningen Vilhelmina fria församling. Skolinspektionen kritiserade år 2012 skolan i fråga om konfessionella

inslag i undervisningen. Eleverna erbjöds andakter under schemalagd tid under skolans val. Deltagandet var frivilligt och elever som inte ville delta kunde använda tiden till lästräningen. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att eftersom andakten skedde på schemalagd tid inom skolans val var det att betrakta som undervisningstid och var därmed inte tillåtet enligt skollagens bestämmelser om konfessionella inslag i undervisningen. Trots att inslagen var både frivilliga och under skolans val ansågs de vara konfessionella eftersom de skedde under schemalagd undervisningstid under skolans val.

Hannaskolan

(Dnr 42-2012:1587 och 42-2012:1475)

Hannaskolan är en konfessionell friskola i Umeå med kristen profil. Skolinspektionen tog den 2 mars 2012 och den 9 mars 2012 emot anmälningar angående undervisning i biologi. Anmälare A uppgav att en lärare gjort uttalanden på sin blogg som inte varit sakligt eller allsidigt. Anmälare B uppgav att läraren i ett flertal blogginlägg på sin hemsida hävdade att han undervisar i religiös skapelseteori som komplement till evolutionsteorin på sina NO-lektioner och att läraren hävdade att skollagen ger honom rätt att undervisa om religiös skapelseteori enligt läroplanen.

Enligt Skolinspektionens beslut framgick det av huvudmannens yttrande att läraren inte genomfört undervisningen på det sätt som han beskrivit i sin blogg. Skolinspektionen hade vidare tagit del av Hannaskolans lektionsplanering i biologi vilken inte stod i strid mot styrdokumentet. Skolinspektionen gjorde mot bakgrund av detta bedömningen att Hannaskolan inte hade brutit mot författningarnas krav i sin undervisning.

Ödgårdskolan 47

(Dnr 42-2013:6156)

Ödgårdskolan i Malmö är en fristående skola med muslimsk profil. I anmälan den 13 november 2013 anförde anmälaren emellertid att Ödgårdskolan bedrev schemalagda lektioner i islamologi. Skolans rektor bekräftade att lektioner i islamologi förekom men uppgav att lektionerna låg utanför elevernas timplan. Skolinspektionens angav i sitt beslut att det av handlingarna i ärendet inte framgick att lektionerna i islamologi inte var frivilliga. Skolinspektionen ansåg således att det inte var visat att skolan inte följt skollagens bestämmelser.

Römosseskolan

(Dnr 42-2014:4614)

Denna anmälan handlar egentligen inte om konfessionella inslag, men ingår ändå under denna kategorisering hos Skolinspektionen. Römosseskolan är en fristående skola som drivs av Föreningen Islamska Skolan i Göteborg. Den 4 juli 2014 inkom en anmälan till Skolinspektionen som uppgav bland annat att eleverna inte får den utbildning de har rätt till. Skolinspektionen beslutade endast att överlämna uppgifterna till Föreningen Islamska Skolan i Göteborg för utredning och eventuella åtgärder och uppgav att Skolinspektionen förutsatte att anmälaren skulle få ta del av resultatet av utredningen.

Al-Azharskolan

(Dnr 42-2014:4698)

Al-Azharskolan är en fristående skola i Stockholm. Skolinspektionen har registrerat 45 anmälningar mot Al-Azharskolan rörande konfessionella inslag. ALAVIITE Skolinspektionen fick den 15 juli 2014 en anmälan mot skolan där anmälaren uppdrog åt Skolinspektionen att utreda om det är förenligt med

skolförfattningarna att ha en permanent uppdelning i flick- och pojkgrupper i ämnet idrott och hälsa. Al-Azharskolan uppgav i ärendet att skolan inte har någon profil med generellt könsuppdelad undervisning men att skolan har separata lektioner för flickor och pojkar i ämnet Idrott och hälsa då största delen av eleverna har muslimsk kulturbakgrund och således skulle många av eleverna utebli från lektionerna om de skulle ha gemensam undervisning. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att myndigheten ”anser att lagstiftningen medger utrymme för anpassning av undervisningen genom uppdelning av flickor och pojkar i grupper så länge eleverna får lika tillgång till en likvärdig utbildning.” Skolinspektionen ansåg vidare att ”det inte är visat att könsuppdelade grupper i Idrott och hälsa innebär att Al-Azharskolan inte tar sitt ansvar att motverka traditionella könsmonster.”

Anmälaren uppgav vidare att täckande klädsel som exempelvis hijab inte är förenligt med skollag och läroplaner. Skolinspektionen angav i sitt beslut att Al-Azharskolan inte har någon policy om klädsel och att det inte var visat att skolan ”påbjuder eller uppmuntrar viss klädsel” och att ”elevernas klädsel därför inte kunde ses som ett resultat av skolans åtgärder eller värderingar”. Skolinspektionen hävdade vidare i sitt beslut att ”rätten att bära religiöst betingad klädsel var skyddad av svensk grundlag, lag och internationella konventioner och kan enbart inskränkas i vissa situationer, bl.a. av säkerhetsskäl”. Skolinspektionen bedömde att det inte förekommit någon situation som berättigade någon inskränkning i denna rättighet och att Al Azharskolan inte brutit mot någon skolförfattning avseende täckande klädsel för flickor.

ALAVIITE: 2016:6782, 2016:6783, 2016:6795, 2016:6822, 2016:6824, 2016:6784, 2016:6785, 2016:6786, 2016:6787, 2016:6788, 2016:6789, 2016:6794, 2016:6798, 2016:6799, 2016:6801, 2016:6803, 2016:6810, 2016:6813, 2016:6814, 2016:6815, 2016:6817, 2016:6818, 2016:6819, 2016:6821, 2016:6823, 2016:6790, 2016:6792, 2016:6793, 2016:6796, 2016:6797, 2016:6800, 2016:6802, 2016:6804, 2016:6805, 2016:6806, 2016:6807, 2016:6808, 2016:6809, 2016:6812, 2016:6820, 2016:6825, 2016:6829, 2016:6853, 2016:6855, 2016:6865

Gryningeskolan

(Dnr 42-2014:5061 och 44-2012:1143)

Gryningeskolan är en fristående skola med muslimsk inriktning i Botkyrka, Stockholm. Skolinspektionen tog den 25 augusti 2014 emot en anonym anmälan om brister vid den fristående grundskolan Gryningeskolan. Efter genomförd regelbunden tillsyn av Gryningeskolan höstterminen 2012 konstaterade Skolinspektionen i beslut den 19 oktober 2012 ett antal brister i Gryningeskolans verksamhet av sådant slag som angavs i anmälan i detta ärende. Skolinspektionen har därefter under uppföljningen av ärendet inhämtat kompletterande uppgifter från huvudmannen på olika sätt fram till den 14 april 2014. I beslut den 12 maj 2014 bedömde Skolinspektionen att huvudmannen för Gryningeskolan vidtagit sådana åtgärder att de påtalade bristerna i skolans verksamhet avhjälppts. Mot bakgrund av vad som angavs och då vissa av uppgifterna i anmälan inte var tillräckligt konkreta avskrev Skolinspektionen ärendet.

Skolinspektionen anger överhuvudtaget inte vilka brister som avses eller vad anmälan handlar om. Gryningeskolan har emellertid fått kritik för att dela upp pojkar och flickor på idrottslektionerna. (Karin Thurffjell ”Flera muslimska skolor delar upp flickor och pojkar” Svenska Dagbladet 3/9 2016)

Skolverket beslutade till slut i juni 2018 att återkalla godkännandet för Gryningeskolan på grund av långvariga och omfattande brister på flera plan.

Hällebergsskolan

(Dnr 42-2016:5518)

Hällebergsskolan är en fristående skola med kristen profil i Uddevalla kommun. Skolinspektionen fick den 6 juni 2016 en anonym anmälan där anmälaren uppgav att det förekommit morgonbön vid skolan.

Skolinspektionen uppgav i sitt beslut att eftersom uppgifterna i anmälan inte var specificerade och konkreta och eftersom anmälaren var anonym kunde Skolinspektionen inte komplettera anmälan ytterligare men Skolinspektionen informerade den del av inspektionen som ansvarade för att inspektera de fristående skolorna i Uddevalla, och uppgifterna skulle utgöra en del av underlaget för inspektionens besök i skolan.

Sankt Eriks Katolska skola

(Dnr 42-2016:6478)

Sankt Eriks Katolska skola är en fristående skola i Stockholm med kristen profil. Skolinspektionen har den 9 augusti 2016 tagit emot en anmälan om diskriminering av en elev vid Sankt Eriks Katolska skola. Anmälaren uppgav i anmälan att eleven inte får delta i ett inslag i utbildningen av skäl som har samband med religion. Skolinspektionen angav i sitt beslut att inspektionen prövar anmälningar om kränkande behandling enligt 6 kapitlet skollagen men att Diskrimineringsombudsmannen (DO) prövar anmälningar om trakasserier och diskriminering enligt diskrimineringslagen och att Skolinspektionen således överlämnat ärendet till DO.

Vasaskolan

(Dnr 42-2016:9187)

Vasaskolan är en fristående skola i Göteborg med kristen profil. Skolinspektionen har den 30 november 2016 tagit emot en anmälan om att Vasaskolan har morgonbön, kristendomsundervisning och en särskild person som arbetar för att stärka den kristna profilen på skolan. Skolinspektionen angav i sitt beslut att det inte framgår av anmälan om deltagandet i de kristna inslagen är frivilliga och eftersom anmälaren var anonym och några kontaktuppgifter inte har angivits fanns det inte möjlighet att inhämta kompletterande uppgifter och Skolinspektionen saknade därför förutsättningar för att kunna utreda ärendet.

Ekebyholmsskolan

(Dnr 42-2017:1249)

Ekebyholmsskolan är en fristående skola belägen i Norrtälje kommun. Skolinspektionen har den 6 februari 2017 tagit emot en anonym anmälan som rör Ekebyholmsskolan. I anmälan framförs kritik mot undervisningen i ämnet biologi. Skolinspektionen angav i sitt beslut att det inte framgår att uppgifterna i anmälan har lämnats till huvudmannen och att Skolinspektionen således överlämnade uppgifterna till Ekebyholmsskolan AB för utredning och eventuella åtgärder och att den delen av Skolinspektionen som ansvarar för att inspektera skolorna i närområdet hade informerats om uppgifterna i anmälan, som skulle komma att utgöra en del av underlaget för Skolinspektionens bedömning av vilka skolor som skulle komma att besökas.

Östermalmsskolan

(Dnr 2010:166)

I den anmälan som Skolinspektionen mottog daterad 4 maj 2012 från en anonym förälder vid Östermalmsskolan, anförde anmälaren att eleverna praktiserade yoga under lektionerna och att begreppet ”aum” användes. Grundskoleavdelningen vid Utbildningsförvaltningen i Stockholms kommun genmälde och anförde att Östermalmsskolan inte ansåg att den historiska yogatraditionen ger erfarenhet av hinduismens gudar och att yogans ursprung är 3000 f. Kr, och att ordet ”hinduism” nämns första gången långt senare i indiska skrifter. Skolans utgångspunkt ansågs därför vara att yoga och hinduism var två skilda saker.

Östermalmsskolan medgav att det otydliga i fallet med yoga är det närbesläktade ursprunget vad gäller religion, främst avseende språket sanskrit och dagens Indien. Östermalmsskolan ansåg att anmälan hade

ett syfte att förbjuda yoga i skolan genom att hävda att detta är ett religiöst inslag görs genom att hänvisa till hinduismen. Skolan hävdade att ”yoga är inte en religion”, och därmed inte ett system som är möjligt att ansluta sig, eftersom ordet ”yoga” betyder att sträva efter balans i kropp, sinne och själ (spirit). Enligt skolans uppfattning handlar religion om ett system att förhålla sig till, men att kärnan i spiritualitet är sinnesträning, som innebär att på ett systematiskt sätt få kontroll över sinnet för att övervinna negativa tanke- och känslomönster, och istället ersätta dessa med sitt positiva dito.

I ärendet inkom under utredningen ett yttrande från Vetenskapliga rådets representant Erik Blennberger som anförde att yoga kan ses som en hinduisk och buddhistisk fromhetsövning. I fråga om begreppet ”aum” menade Blennberger att det betecknar allt, det gudomliga och vidare att ”a” står för Brahma (den skapande gudomligheten), ”u” betecknar Vishnu (den gudomlighet som uppehåller världen), och ”m” betecknar slutligen Shiva (den gudomlighet som förgör världen).

Blennberger gjorde även en jämförelse till kristendomen och menade att klassiskt kristna symboler som korset, kristna högtider som jul och påsk, och inte ens användningen av namnet Jesus nödvändigtvis måste uppfattas som kristen religionsutövning. Därför menade Blennberger att finns det mängder av seder, meditationspraxis, och olika språkliga uttryck som ursprungligen hört samman med en religiös praxis och föreställningsvärld, men som även kan användas i andra sammanhang. Så länge skolan inte förmedlade den klassiska hinduistiska religiösa tro som tidigare var knuten till yoga, kunde det inte anses olämpligt att informera om denna bakgrund. Det förtjänar dock att tilläggas att denna öppna inställning ligger långt ifrån den praxis som Skolinspektionen själva anger i sina bedömningar, där avvägningen är att mycket ofta avvisa inslag från den kristna traditionen som konfessionella.

Skolinspektionen angav i sitt beslut att det utifrån en religionsvetenskaplig bedömning var klart att meditationsövningar som yoga och tillhörande mantran har använts med anknytning till olika religiösa riktningar inom hinduismen och buddhismen. Skolinspektionen anförde emellertid att utövande av yogan vid Östermalmskolan hade utövats på ett sådant sätt fokus varit på hälsa och välbefinnande, utan inslag av bekännelsekaraktär och var således att betrakta som icke-konfessionell.

Sammanfattning

Av ovanstående anmälningsärenden kan vi konstatera att antalet anmälda fall av konfessionella inslag i undervisning och utbildning är få, och antalet fall av kritik från Skolinspektionen ännu färre. Den här kategorin av ärenden hos Skolinspektionen får därför anses vara en mycket liten del av Skolinspektionens bedömningsunderlag av landets konfessionella skolor.

Samtidigt är det noterbart hur Skolinspektionen kritiserar enskilda detaljer i lärares undervisning om vad som kan betraktas som godtagbara konfessionella inslag eller inte – en fråga som knappast kan anses ingå i Skolinspektionens uppdrag. Här följer inte Skolinspektionen Europadomstolens praxis som anger att myndigheter endast kan fastställa minimikrav på undervisningens standard och lärarnas behörighet. Det finns inget stöd i internationell rätt för att detaljstyra konfessionella inslag vid fristående, konfessionella skolor, där föräldrarna valt skola utifrån religiös och filosofisk övertygelse, en rättighet som garanteras i Europakonventionen.

Det är också noterbart att inspektionen har hög tolerans både inför inslag från österländsk religion, samt inför könsuppdelning och klädedräkter enligt islamiskt mönster, och godkänner undervisning i islamologi. Däremot godkänns inte kristna andakter, trots att de varit frivilliga och under skolans val och trots att elever som inte velat delta kunnat använda tiden till lästräning. Skolinspektionens bedömning i de här fallen måste betraktas som inkonsekventa, ogenomtänkta eller bristfälliga utifrån krav på myndighetens objektivitet.

6.3 Tillsynsärenden

Kungsskolan

(Dnr 44-2011:2158)

Kungsskolan är en fristående skola i Kungsängen med kristen profil, vars huvudman är Församlingen Arken Bibelcenter. Skolinspektionen bedömde efter en regelbunden tillsyn 2011 att skolans Chapel, dvs skolgudstjänst, var att betrakta som ett konfessionellt inslag och deltagandet i denna måste vara frivilligt. Skolinspektionen hänvisade i sitt beslut till förarbetena till skollagen som anger att ”Det kan vara lämpligt att ett beslut om elevens deltagande i konfessionella inslag sker vid terminsstarten” och att ”Hur frågan om frivillighet närmare skall lösas hos varje huvudman måste hanteras lokalt på ett praktiskt fungerande sätt”. Skolinspektionen menar med hänvisning till skollagen att det många gånger kan vara naturligt att alla elever närvarar vid de konfessionella inslagen utan att alla aktivt deltar. Det kan till exempel handla om att alla elever är närvarande under en tackbön före skolmältiden eller vid en bön som avslutar en morgonsamling men att de som inte vill väljer att avstå från deltagande i bönen”.

Kungsskolan har enligt sitt tillstånd en konfessionell inriktning. På fredagar samlas alla elever på skolan till en skolgudstjänst (Chapel) som pågår i ca 40 minuter. Närvaro är obligatorisk men deltagandet är frivilligt. Det fanns enligt rektorer och huvudman elever som valt att avstå från Chapel och överenskommelse om deltagande fattas med eleverna och deras vårdnadshavare vid terminsstart. Skolinspektionen anger emellertid i sitt beslut att ”med hänsyn till den förhållandevis långa tid Chapel pågår, att närvaro är obligatorisk och att det inte i förväg sker överenskommelser med elever och deras vårdnadshavare kan inte deltagandet i de konfessionella inslagen betraktas som frivilligt.”

Imanskolan i Uppsala kommun

(Dnr 44-2012:4633)

Imanskolan i Uppsala är en fristående skola med muslimsk profil, vars huvudman är Stiftelsen Imanskolan. Skolinspektionen bedömde efter en regelbunden tillsyn 2012 att skolan uppvisade konfessionella inslag i undervisningen under skolans val. I motivering angav Skolinspektionen att bönestunder utgjorde ett konfessionellt inslag i enlighet med vad som anges lagens förarbeten. Under skolans val undervisades i ämnet Islam och kursplanen för religion hade använts som utgångspunkt när skolans egen pedagogiska planering för islam hade utarbetats. I skolans pedagogiska planering stod det att eleverna skulle lära sig ”fredagsbön”. Fredagsbön ingick i undervisningen under skolans val. Imanskolan förelades att åtgärda detta.

Jasminskolan i Norrköpings kommun

(Dnr 44-2012:1123)

Jasminskolan i Norrköpingskommun är en fristående grundskola med muslimsk profil. Huvudman är Sommarens ekonomiska förening. Skolinspektionen fann vid en regelbunden tillsyn 2012 att skolan hade fredagsbön varje fredag eftermiddag. Rektorn menade att deltagande var frivilligt, men under elevintervjuerna framkom att eleverna kände sig tvungna att delta och att elever som bett om att få slippa upplevde att läraren ifrågasatte deras begäran. Det hade även hänt att eleverna övertalats att delta. De konfessionella inslagen var således inte frivilliga enligt Skolinspektionen.

Hannaskolan i Umeå

(Dnr 44-2012:1351)

Hannaskolan i Umeå är en konfessionell fristående skola med kristen inriktning i Umeå. Under en regelbunden tillsyn 2012 framkom att det regelbundet förekom konfessionella inslag i form av bön, sånger och

välsignelser på de dagliga morgonsamlingarna och att det var obligatorisk närvaro för eleverna.

Skolinspektionen angav i sitt beslut att detta stred mot kravet på frivillighet vid deltagande i konfessionella inslag. Skolan menade dock att alla konfessionella inslag var frivilliga för eleverna. Skolinspektionen förelade skolan att åtgärda den påtalade ”bristen” och utforma verksamheten så att de konfessionella inslagen skulle vara frivilliga. Skolinspektionen angav i sitt beslut att i viss mån ansågs vårdnadshavare kunna lämna medgivande till att eleven deltar i konfessionella inslag, men en förutsättning ansågs vara att medgivandet regelbundet kunde omprövas och att vårdnadshavaren kunde meddela att eleven inte längre skulle delta.

Brandströmska skolan Backa i Göteborgs kommun

(Dnr 44-2012:2375)

Brandströmska skolan Backa i Göteborgs kommun är en fristående konfessionell skola vars huvudman är Stiftelsen för kristen skolverksamhet. Under år 2012 genomförde Skolinspektionen en regelbunden tillsyn och fann då att undervisningen inte var icke-konfessionell eftersom skolans morgonsamling utgjorde en del av elevernas undervisningstid. Skolinspektionen angav att detta var ett ”angeläget område som skolans huvudman måste åtgärda för att säkerställa att det inte förekommer konfessionella inslag i undervisningen”. (Sidan 3 i beslutet)

Skolans konfessionella inslag utgjordes av en morgonsamling under 10 minuter i början av skoldagen med bön och eventuell bibelläsning. Samlingen låg efter att eleverna börjat med en startuppgift som låg utanför timplanen, men genomfördes under första lektionen. Skolinspektionen ansåg att eftersom lärarna inte frågade vem av eleverna som inte ville delta och inte erbjöd eleverna att gå ut ur lektionssalen ansågs momentet inte som ”icke-konfessionell” eftersom skolans morgonbön utgjorde en del av elevernas undervisningstid. Att skolan lade morgonbönen inom den schemalagda undervisningen bidrog enligt Skolinspektionen till att skapa oklarheter kring frivilligheten.

Mariaskolan i Umeå kommun

(Dnr 44-2012:1352)

Mariaskolan i Umeå kommun är en fristående konfessionell grundskola med kristen inriktning. Huvudman är Umeå Kristna Friskoleförening. Under en regelbunden tillsyn under år 2013 framkom det att konfessionella inslag i form av bibelläsning, bön och sånger förekom regelbundet på de dagliga obligatoriska morgonsamlingarna. Innan lunch höll läraren oftast en gemensam bordsbön och skoldagen avslutades vanligen med en gemensam bön som läraren ledde. Som skolans val genomfördes en fördjupning inom ämnet religion med inriktning på kristendomskunskap. Under dessa lektioner kunde det både förekomma att man bad kristna böner och sjöng ”konfessionella” sånger, vilket Skolinspektionen ansåg inte var tillåtet eftersom läromedlet som användes hade konfessionella inslag. Skolinspektionen ansåg att detta inte kunde anses allsidigt och sakligt och angav att skolan bröt mot skollagens bestämmelser om att undervisningen ska vara icke-konfessionell och om frivillighet vid deltagande i konfessionella inslag i utbildningen.

Fokusskolan i Nyköpings kommun

(Dnr 2014:313.)

Fokusskolan i Norrköping är en fristående konfessionell skola med kristen profil. Skolinspektionen ansåg vid en tillsyn 2014 att samtliga klasser hade morgonsamling i början av skoldagen, med läsning ur andaktsbok, bön och veckans bibelord. Morgonsamlingen var frivillig och rymdes inom tiden för skolans val. Rektorn ansåg att alla elever skulle delta eftersom det låg inom skolans val. Skolinspektionen kritiserade dock skolan då undervisningen inte ansågs icke-konfessionell eftersom konfessionella inslag förelåg inom den garanterade undervisningstiden, vilket omfattar skolans val.

Fokusskolan inväntar vid tiden för förevarande rapport beslut från regelbunden tillsyn där frågan om konfessionella inslag kommit upp på nytt. Även en anmälan gällande konfessionella inslag under en skolvslutning är för närvarande under utredning.

Betelskolan i Öckerö kommun

(Dnr 44-2014:5496)

Betelskolan är en fristående skola med konfessionell, kristen inriktning. Skolinspektionen ansåg under regelbunden tillsyn 2014 att utredningen visade att undervisningen vid skolan inte var helt icke-konfessionell eftersom konfessionella inslag genomfördes inom ramen för skolans val. Även om morgonbön var ett frivilligt inslag ”saknade det betydelse” enligt Skolinspektionen, eftersom den genomfördes ”inom den garanterade undervisningstiden”. Under garanterad undervisningstid fick enligt Skolinspektionen varken frivillig eller obligatorisk konfessionell undervisning förekomma. Betelskolan förelades att ändra detta.

Al-Azharskolan

(Dnr 44-2016:5149)

Frågan om konfessionella inslag i undervisningen behandlades inom ramen för regelbunden tillsyn av Al-Azharskolan under våren 2017 (Dnr 2015:6374). Beslutet avseende Al-Azharskolans grundskola (Dnr 2016:5148) omfattade enligt Skolinspektionen ingen brister gällande konfessionella inslag. Däremot konstaterade Skolinspektionen brister avseende konfessionella inslag i Al-Azharskolans grundsärskola (Dnr 2016:5149). Vid uppföljning av detta beslut i oktober 2017 bedömdes dessa brister enligt Skolinspektionen vara avhjälpta.

Skolinspektionen förelade i beslut den 5 september 2017 skolan att avhjälpa påtalade brister gällande förutsättningar för lärande och trygghet, styrning och utveckling av verksamheten och konstaterade att Al-Azharskolan inte uppfyllde författningskraven gällande konfessionella inslag i undervisningen. Skolan förelades att se till att det i undervisningen inte förekom konfessionella inslag. Skolinspektionen angav i beslutet att tillsynen visade att morgonsamlingarna som inleder den första lektionen på skoldagen för eleverna regelmässigt avslutas med att en bön läses upp. Skolinspektionen angav i sitt beslut att morgonsamlingarna var att betrakta som en del av undervisningen eftersom de inledde en ordinarie lektion och därmed utgjorde ett obligatoriskt inslag för eleverna.

Sammanfattning

Ovanstående exempel visar på att Skolinspektionen i sin tillsynsärenden av konfessionella skolor tillämpar en mycket snäv praxis av begreppet ”frivilligt”, och gör det på ett sätt som aldrig skulle komma i fråga i företeelser i den offentliga skolan. Denna mycket strikta bedömning mot just konfessionella skolor strider mot intentionerna i skollagen och dess förarbeten, och i än högre utsträckning utifrån att föräldrarna de facto gjort ett aktivt val att söka en konfessionell skola. Därför strider Skolinspektionens bedömning här också mot föräldrars rätt att ge sina barn en sådan undervisning som överensstämmer med deras religiösa övertygelse.

6.4 Ärenden avgjorda av förvaltningsdomstolar

Anmälningsärenden och tillsynsärenden hos Skolinspektionen kan inte överklagas. Endast Skolinspektionens beslut i ärenden om godkännande som huvudman får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Följande fall, avgjorda av förvaltningsdomstolar, återfinns under sökkriteriet ”konfessionell” och är ett urval av fall vi ansett vara av relevanta gällande bedömningen av konfessionell utbildning och undervisning.

Högsta Förvaltningsdomstolen

Högsta Förvaltningsdomstolen har endast avgjort ett fåtal ärenden sedan skollagen trädde i kraft 2011, främst gällande vitesförelägganden. Det mest relevanta ärendet gällande konfession är det så kallade ”hemundervisningsfallet” från 2013.

Hemundervisningsfallet – ortodox judendom

I målet, HFD 2013 ref 49, ansågs synnerliga skäl för att medge hemundervisning på grund av religiösa skäl inte föreligga. Klaganden hade ansökt om att deras fyra barn skulle få fullgöra sin skolplikt på annat sätt och hänvisade till omständigheten att de tillhör en ortodox judisk rörelse. Detta ställde enligt klaganden särskilda krav på den allmänna skolan gällande mathållning, bönerutiner med mera, vilket de inte ansåg att kommunen kunde tillgodose. Klaganden anförde vidare att deras behov av skydd mot kränkningar såväl i skolan som i det offentliga rummet på grund av sin religionstillhörighet, inte heller kunde tillgodoses.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade i sin dom att det vid utformningen av utbildningen för syskonen fanns anledning att ta särskild hänsyn till deras speciella förutsättningar men att skollagen bygger på principen att sådana situationer ska hanteras inom ramen för den allmänna skolan. Det familjen anförde utgjorde enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening inte sådana synnerliga skäl som beskrivs i skollagen. Förutsättningar för ett medgivande att fullgöra skolplikt i hemmet förelåg alltså inte enligt Högsta förvaltningsdomstolen.

Kammarrätterna

Kammarrätterna har avgjort en del ärenden gällande godkännande som huvudman gällande konfessionella skolor enligt skollagen. Följande två exempel rör ansökningar om tillstånd att starta fristående skolor, en med muslimsk profil, Islamiska Skolan och en skola med kristen profil, Pilträddsskolan. Huvudfrågan i båda ärendena har varit frågan om huruvida nyetablering av en konfessionell skola skulle innebära ”påtagliga negativa följder” för kommunen i fråga.

Föreningen Islamiska Skolan i Göteborg

Kammarrätten i Stockholm beslutade i dom den 13 februari 2018 i mål nr 4064-17 att avslå överklagan från Borås stad gällande godkännande av Föreningen Islamiska Skolan i Göteborg som huvudman. Skolans syfte uppgavs enligt stadgarna vara bland annat att ”främja uppfostran av muslimska barn, varvid särskild hänsyn ska tas till den islamiska kulturen”. Borås kommun anförde att effekterna av den aktuella friskoleetableringen skulle ha påtagligt negativa effekter för eleverna och för den kommunala skolan. Kommunen hänvisade till att enligt kommunens styrdokument ”Program för ett integrerat samhälle” ska varje kommunal skola verka för en särprägel som lockar elever från hela kommunen. Därigenom får skolorna naturligt en kulturell mångfald. Borås kommun anförde att utifrån föreningens stadgar och marknadsföring var det tydligt att avsikten var att rikta den tänkta skolverksamheten mot barn till muslimska föräldrar. Etableringen var enligt kommunen inte förenlig med kommunens arbete för ett integrerat samhälle. Borås kommun framförde att en etablering av föreningens skola skulle innebära risk för ökad segregation i skolan, med långsiktiga negativa pedagogiska och ekonomiska följder, och att en etablering skulle motverka kommunens integrationssatsningar.

Skolinspektionen ansåg att överklagandet skulle avslås och anförde att den aktuella friskoleetableringen inte utgjorde sådana påtagliga negativa följder som skulle kunna utgöra hinder för att godkännas som hu-

vudman. Inte heller antaganden om ökad segregation vid etablering av en fristående skola utgjorde enligt Skolinspektionen omständigheter som medförde sådana påtagliga negativa följder.

Kammarrätten anförde i sina domskäl att de vid en helhetsbedömning ansåg att kommunen i det aktuella fallet inte påvisat att risken för ökad segregation innebar sådana långsiktiga negativa följder att ansökan skulle avslås. Kammarrätten hänvisade till skollagens förarbeten som lyfter fram att elevers möjlighet att välja skola och ha tillgång till ett brett utbud av utbildningar är en viktig kvalitetsaspekt i skolväsendet.

Pilträds skolan

Stiftelsen Källan ansökte första gången 2010 om att få starta ett musikgymnasium med kristen profil i Västerås. Skolinspektionen har sedan 2011 varje år avslagit ansökningarna från stiftelsen Källan. Skolinspektionens beslut har överklagats till förvaltningsdomstolar, och Kammarrätten beslutade i dom den 19 februari 2014 i mål nummer 3245-13, att avslå överklagan från Stiftelsen Källan gällande godkännande som huvudman för fristående gymnasieskola. Domstolen anförde att ett godkännande skulle påverka kommunens möjlighet att upprätthålla bredden i sin egen skolverksamhet och att etableringen därför innebära påtagliga negativa följder på lång sikt både för eleverna och för den del av skolväsendet som anordnas av Västerås kommun.

Stiftelsen Källan ansökte på nytt och Skolinspektionens beslut överklagades till Förvaltningsrätten, som dom den 8 augusti 2017 i mål nr 23449-16 beslutade att avslå överklagan från Stiftelsen Källan. Skolinspektionen anförde att vid prövningen av huruvida en utbildning innebär påtagligt negativa följder ska utgångspunkten vara ett elevperspektiv, och en helhetsbedömning ska göras. Skolinspektionen anförde att det vid en sammantagen bedömning fanns en risk att ett godkännande skulle innebära att kommunen skulle tvingas lägga ned det estetiska programmet med inriktning musik, vilket antogs få påtagligt negativa följder.

Stiftelsen Källan anförde att det krävs påtagliga, inte hypotetiska eller eventuella, negativa följder. Mot bakgrund av att allmänna elevprognoser visade på en tämligen stor elevtillströmning under kommande år fanns det anledning att tro att det fanns tillräckligt elevunderlag både för den kommunala estetutbildningen och den sökta utbildningen. Stiftelsen Källan hade funnit ett stort intresse för sin utbildning vid de intresseundersökningar som gjorts. Dessutom skiljde den aktuella, sökta utbildningen sig från den kommunala, då det rör sig om en konfessionellt inriktad skola. Varken Västerås eller närliggande kommuner hade något att invända mot att stiftelsen Källan startade den sökta utbildningen, vilket stiftelsen Källan ansåg att Skolinspektionen borde tagit hänsyn till.

Västerås kommun yttrade i ett utlåtande från förste vice ordförande i kommunstyrelsen, att från den politiska ledningen i Västerås stad ställde kommunen sig positiva till friskoleetableringen och att Västerås stad har ett gott samarbete med huvudmannen som både driver förskola och grundskola, samt att det inte skulle innebära några betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för Västerås kommun om den aktuella huvudmannen skulle beviljas tillstånd. Förvaltningsrätten anförde i sin dom att trots att prognoserna visade på att elevunderlagen i Västerås ökade, ansåg förvaltningsrätten att ett godkännande skulle påverka Västerås kommuns möjlighet att upprätthålla bredden i sin egen skolverksamhet och att ett godkännande skulle innebära påtagliga negativa följder på lång sikt både för eleverna och för den del av skolväsendet som anordnas av Västerås kommun. Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd.

Förvaltningsrätterna

Förvaltningsrätterna har avgjort ett antal ärenden, främst rörande godkännande av enskild huvudman på olika grunder. Ett ärende som utmärker sig gällande frågan om konfessionella inslag är ett mål rörande

Leteboskolan. Leteboskolan Leteboskolan är en fristående skola med kristen profil i Horred, Marks kommun, vars huvudman är föreningen Församlingen Staden på Berget.

Förvaltningsrätten i Stockholm beslutade i mål nr 19777-11 att upphäva Skolinspektionens beslut gällande godkännande av huvudman och överlämna det till Skolinspektionen för fortsatt handläggning. Målet gällde Skolinspektionens beslut att neka godkännande av huvudman med hänvisning till att församlingen, skolans huvudman, hade stadgar med ett konfessionellt innehåll. Enligt Skolinspektionen framstod det ”inte som möjligt att bedriva en verksamhet som uppfyller skollagens krav samtidigt som verksamheten också skall bedrivas enligt ändamålsbeskrivningen i stadgarna.”

Förvaltningsrätten angav i sin bedömning att domstolen inte delar Skolinspektionens bedömning. Enligt domstolen gav föreningens stadgar snarare uttryck för församlingens andliga verksamhet och angav därutöver att församlingen även bedriver skolverksamhet och Förvaltningsrätten ansåg att föreningen tillräckligt tydligt klargjort hur man avsåg att uppfylla skollagens krav i fråga om konfessionella inslag i utbildningen. Kammarrätten och Högsta Förvaltningsdomstolen meddelade ej prövningstillstånd i ärendet.

Sammanfattning

Det är enbart Skolinspektionens beslut i ärenden om godkännande som huvudman som får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detta innebär att Skolinspektionens beslut i anmälnings- och tillståndsärenden inte kunnat överprövas av en juridisk instans, vilket kan diskuteras rent principiellt.

Det finns bara ett fåtal ärenden från högre instanser och exemplen på ärendena avgjorda av kammarrätterna gällande frågan om godkännande som huvudman visar att frågan om påtagliga negativa följder har bedömts olika. I fallet med den muslimska skolan hade kommunen överklagat och anförde att godkännande av den muslimska skolan skulle innebära risk för ökad segregation och långsiktiga negativa pedagogiska och ekonomiska följder. Skolinspektionen anförde att den aktuella friskoleetableringen inte utgjorde sådana påtagliga negativa följder, och Förvaltningsrätten gick på Skolinspektionens linje. I fallet med den kristna skolan ställde kommunen sig positiva till friskoleetableringen och ansåg att det inte skulle innebära påtagligt negativa följder, medan Skolinspektionen, Förvaltningsrätten och Kammarrätten ansåg att det skulle innebära påtagligt negativa följder.

Då omständigheterna och grunderna i respektive fall är unika kan inte generella slutsatser dras, men det kan ändå konstateras att Skolinspektionen och förvaltningsdomstolarna inte visar en stringent linje i bedömningarna av godkännande av huvudman för fristående, konfessionella skolor.

USKONTOKIELTO KOULUSSA?

Katsaus tunnustuksellisuuden käsitteeseen ruotsalaisessa koulujärjestelmässä

© Scandinavian Human Rights Lawyers ja Claphaminstitutet

Kirjoittajat: Ruth Nordström, Rebecca Ahlstrand & Per Ewert

Tutkimus: Fredric Strand

Ruotsinkielinen alkuteos: Religionsförbud i skolan? En genomgång av konfessionsbegreppet i det svenska skolsystemet (ISBN 978-91-88163-11-0)

Ladattavissa sivulta:

<http://claphaminstitutet.se/wp-content/uploads/2018/07/Clap-Rapport3-Pdf-version.pdf>

Suomenkielinen käännös:

Sallux – ECPM Foundation ja Ajatushautomo Kompassi 2021

This publication has been realized in cooperation with Sallux, ECPM foundation. Since 2011, the activities of Sallux have been financially supported by the European Parliament. The liability for any communication or publication by Sallux, in any form and any medium, rests with Sallux. The European Parliament is not responsible for any use that may be made of the information contained therein.

Clapham Institutet

www.claphaminstitutet.se

info@clapham.se

Sallux | ECPM Foundation

www.sallux.eu

info@sallux.eu

Ajatushautomo Kompassi ry

www.kompassi.org

kompassi@kompassi.org

